

Asbjørn Folvik & Ingar Jostein Øien

Åkerriksa i Norge 1996

Bestandsstatus og tiltaksplan

Norsk Ornitologisk Forening

Rapport nr. 6-1996

NOF RAPPORTSERIE

RAPPORT NR. 6-1996

Asbjørn Folvik & Ingar Jostein Øien

ÅKERRIKSA I NORGE 1996

Bestandsstatus og tiltaksplan

NORSK ORNITOLOGISK FORENING (NOF)

KLÆBU 1996

Asbjørn Folvik
Agatveien 6
N-4300 Sandnes
Norway

Ingar Jostein Øien
Norsk Ornitologisk Forening
Seminarplassen 5
N-7060 Klæbu
Norway

© Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu
Trykket november 1996
Opplag: 250 eks.
ISSN 0805-4932
ISBN 82-7852-009-7

FORORD

Åkerriksa er en av tre globalt truede arter som forekommer i Norge. Dette stadfestes i the Council of Europe's bok «*Globally threatened birds in Europe — Action Plans*», som ble publisert i oktober 1996. Direktoratet for Naturforvaltning publiserte også i 1996 en ny og revidert rødliste for fugler i Norge. Begge disse publikasjonene setter åkerriksas problemer på dagsorden, og medfører at forvaltningsmyndighetene også i Norge har et spesielt ansvar for denne sårbare arten. Dette er også understreket i miljømyndighetenes planer for bevaring av biologisk mangfold i Norge.

I 1994 ble åkerriksa utpekt til en felles europeisk satsningsart. BirdLife International arrangerte en workshop i Polen, hvor representanter fra 20 europeiske land gikk sammen om å utarbeide en «*Action plan*» for arten i Europa. Det er denne handlingsplanen som nå er publisert av the Council of Europe. NOF var også representert på denne workshopen, og satte deretter iverk prosjektet «*Tiltaksplan for åkerrikse*» i 1995. Prosjektet ble svært vellykket, og fortsatte i 1996 som «*Prosjekt Åkerrikse*». Alle NOF's fylkesavdelinger (unntatt i Troms og Finnmark, hvor arten ikke forekommer) har en egen fylkeskontakt for prosjektet som har vært ansvarlig for å gjennomføre registreringer av arten i fylket, spre informasjon og iverksette tiltak.

Informasjonskampanjen har også i år vært omfattende, og har høstet betydelig respons. Kartleggingen av åkerriksa rundt om i fylkene har gitt pålitelige resultater, ikke minst på grunn av informasjonskampanjen. Fylkesmennenes Miljøvern avdelinger i Aust-Agder, Buskerud, Hedmark, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Telemark, Vestfold, Vest-Agder og Rogaland samt Direktoratet for Naturforvaltning har gitt økonomisk støtte via viltfondet til å utføre feltregistreringer og å spre informasjon bl.a. til gårdbrukere. I Rogaland har vi også mottatt støtte fra Rogaland fylkeskommune. Gjennom kommunenes tildelinger til aktivitet for bevaring av det biologiske mangfoldet i kommunene har vi mottatt økonomisk støtte fra følgende kommuner: Bømlo, Hemnes, Karmøy, Klepp, Rennesøy, Sande, Sandnes, Time, Ølen og Ørsta. Landbruksdepartementet har bevilget midler til frikjøp av arealer hvor hekkende fugler blir påvist. Øvrige utgifter til arbeidet er dette året dekket av NOF. Vi vil takke alle som har bidratt økonomisk til dette arbeidet. Denne rapporten summerer all virksomhet innen prosjektet i 1996, og bør betraktes som en arbeidsrapport. Resultatene fra undersøkelsen vil bli bearbeidet og publisert nasjonalt og internasjonalt.

Hvis det skal være mulig å redde åkerriksa som norsk hekkfugl, krever dette en betydelig innsats. Selv om det vil bli et omfattende arbeid, vil dette langt fra være noen umulig oppgave. Den velvilje vi har møtt på nesten alle hold, og særlig fra grunneierne, vitner om at dette er et mål som vil la seg gjennomføre.

I tillegg til kontaktpersonene i de ulike fylkene har vi mottatt verdifulle opplysninger fra: Harald Børge Hansen, Bård Gunnar Stokke, Kåre Olsen, Knut S. Olsen.

Asbjørn Folvik
prosjektleder

Ingar Jostein Øien
fagkonsulent

INNHold

1. INNLEDNING	1
1.1. En globalt truet art.....	1
1.2. Situasjonen i Norge.....	2
1.3. Årsaker til tilbakegangen.....	2
2. BESTANDSSITUASJONEN I NORGE 1996	4
2.1. Diskusjon.....	6
3. RADIOTELEMETRI	7
4. TILTAKSPLAN FOR ÅKERRIKSE	8
4.1. Internasjonal tiltaksplan.....	8
4.2. Nasjonale tiltak.....	8
4.1.1. Informasjon og veiledning.....	8
4.1.2. Direkte forvaltningstiltak.....	9
4.3. Strategier og mål for 1997.....	13
SUMMARY	14
LITTERATUR	15
VEDLEGG 1: Registrerte forekomster av åkerrikse i Norge 1996.....	16

Åkerrikse-prosjektets fylkeskontakter

Østfold	Lennart Fløseth, Balaklava 15b, 1513 Moss. Tlf: P: 69270200.
Oslo og Akershus	Knut Eie, Ullern Allé 127, 0381 Oslo. Tlf: J:22223050, P:22508091
Hedmark	Hallvard Strøm, Sirius 29, Hamar. Tlf: P:62524967/62584229
Oppland	Jon Opheim, 2636 Øyer. Tlf: P:61274305
Buskerud	Erland Tollefsen, gamle Kongevei 1, 3074 Skoger. Tlf: J:32892210 P:33770968
Vestfold	Tormod Røed, 3160 Stokke. Tlf: P:33335155, J:33371000, M:94282484.
Telemark	Morten Rask Arnesen, Sauherad Samtun, Hørte, 3800 Bø i Telemark. Tlf:J:35053111 P:35052969.
Aust-Agder	Øystein Pettersen, Elvikveien 33, 3960 Stathelle. Tlf: 35974280 / 94561670
Vest-Agder	Lista Fuglestasjon. Postboks 31, 4563 Borhaug. Tlf: 38397588, M:94729500.
Rogaland	Asbjørn Folvik, Øksnevad Videregående Skule, 4060 Kleppe. Tlf: P: 51423826, J: 51424755, Fax:51424635
Hordaland	Tore Larsen, Bernhard Meyers vei 4, 5018 Bergen. Tlf: J:55212013 P:55310831
Sogn og Fjordane	Magne Sætersdal, Sogn og Fjordane Distriktshøgskule, 5800 Sogndal. Tlf: J: 57676050, P: 57653910.
Møre og Romsdal	Johannes Jensås, Klovningen 11, 6065 Ulsteinvik. Tlf:P: 70011110 J:70093850.
Sør-Trøndelag	Bjørn Berg. Kjøpmannsgt. 18. 7010 Trondheim. Tlf:P:73531284.
Nord-Trøndelag	Morten Vang, Gårdsvn 3. 7600 Levanger. Tlf: P:74088863.
Nordland	Morten Stokke, Merkeveien 84, 8480 Andenes. Tlf: J: 76116333, P: 76142802, Fax: 76116339.

1. INNLEDNING

Åkerriksa er en av svært få fuglearter i norsk fauna som regnes å være truet av utryddelse på global basis. Bestandsnedgangen som skjer i så godt som hele det opprinnelige utbredelsesområdet til arten er årsaken til dette. Alle vil vel gjerne hindre at åkerriksa blir utryddet, men hvordan gjør vi det? Foto: S. Harvancik.

1.1. EN GLOBALT TRUET ART

Åkerriksa er en globalt truet art, som er klassifisert som sårbar både på europeisk og globalt nivå grunnet en langsiktig og kraftig nedgang i bestanden gjennom hele utbredelsesområdet. Arten er listet i Annex I i EU's fugledirektiv, i Annex II i Bern-konvensjonen og vil bli inkludert i Bonn-konvensjonens Annex II i 1997. Åkerriksas utbredelsesområde strekker seg over det meste av Nord- og Sentral-Europa, samt inn i Asia og Vest-Sibir mellom 41 og 65 breddegrad. Mer enn halvparten av verdenspopulasjonen hekker i Asia (Collar et al. 1994). Åkerriksa hekker fortsatt i 34 europeiske land, men bare 10 land har mer enn 1000 syngende hanner. Ni av disse er sentral- og østeuropeiske stater. I flere av landene i Øst-Europa fin-

nes åkerriksa ennå i livskraftige bestander. Jordbruket er her mindre intensivt, og Russland (10.000-100.000 par), Ukraina (25.000-55.000 par) og Hviterussland (26.000-30.000 par) har i dag 70-80% av den totale europeiske bestanden (se Tabell 1). I Vest-Europa er det bare Frankrike som har mer enn 1000 syngende hanner. Tyskland har den nest største vesteuropeiske populasjonen. Italia, Sverige, Storbritannia og Østerrike har alle bestander av betydning, mens bestandene i Danmark, Luxemburg, Nederland, Spania, Sveits og Norge må betraktes som relikte.

Det er registrert tilbakegang i hele utbredelsesområdet (Tomialojc 1994), og særlig i Vest-Europa har det vært en kraftig bestandsnedgang i dette århundret. I Irland ble det registrert tilbakegang i

populasjonen allerede i år 1900 (Ussher & Warren 1900), og i løpet av de to første tiårene av århundret ble det parallelt med tilbakegangen i Norge meldt om stor tilbakegang i Sverige (Alnås 1974) og Finland (von Haartman 1958). Tilbakegangen i Danmark, Tyskland, Nederland og Frankrike er av nyere dato (Norris 1947, Broyer 1985). I England tilsier prognosene at populasjonen vil halveres i løpet av 19 år. En kartlegging av syngende åkerrikser i Irland i 1993 konkluderer med en tilbakegang på 86% i tidsrommet 1988-1994, og i Nord-Irland er arten nå helt utryddet (Sheppard & Green 1994, Sutherland 1994).

1.2 SITUASJONEN I NORGE

I Norge har åkerrikxa hatt sitt sterkeste fotfeste i Rogaland og i Møre og Romsdal. Utenom disse fylkene viser *Norsk fugleatlas* (Eldøy 1994) at arten i perioden 1975 -1989 ble registrert spredt i hele Sør-Norge. Eldøy (1994) gir et bestands-estimat på 50-100 individer for hele landet. Mindre enn 20 syngende individer ble innrapportert til de lokale rapport og sjeldenhetskomiteene i 1992.

Tilbakegangen kan illustreres med eksempel fra Rogaland: I 1975 regnet man med en bestand på omtrent 90 par totalt i fylket (Paulsen 1976). En bedre kartlegging i 1995 (Folvik & Øien 1995) medførte at ca. 40 syngende individer ble registrert. Sesongen 1995 var nok imidlertid eksep-sjonell av flere årsaker (Folvik & Øien 1995), og årets resultat fra åkerrikseprosjektet gir nok et riktigere bilde av bestandssituasjonen.

1.3 ÅRSAKER TIL TILBAKEGANGEN

Åkerrikxa er særlig knyttet til enger hvor det regelmessig blir slått gras. Industrialisering og produksjonspress i jordbruket gir seg utslag i en sterk effektivisering av landbruket, spesielt i Vest-Europa. Dagens intensive jordbrukspraksis fører til at voksne fugler, reir og unger blir ødelagt av landbruksredskapene. Overgang fra høy- til silo-slått medfører høsting 2-3 ganger hver sesong. I tillegg har innføring av nye grasarter og økt bruk av kunstgjødsel ført til at høstingstidspunktet er ytterligere framskyndet. En mer inngående diskusjon omkring årsakene til tilbakegangen i Norge finnes i Folvik & Øien 1995 og Øien & Folvik 1996.

Fra et kollektivbruk i NØ-Polen. Området er ikke velegnet som åkerriksehabitat, fordi det er for sterkt gjødslet og fuglene derfor ikke greier å gå effektivt gjennom enga. Foto: N. Schaffer.

Åkerriksa går tilbake i de fleste europeiske land

Tabell 1. Oppdaterte bestandsanslag for åkerriks (antall syngende hanner) i 32 europeiske land. Estimatenes pålitelighet er angitt etter en skala fra 0 (ren gjetting) til 3 (opptelling med nøyaktighet inntil 10% av det reelle tall). Bestandsutviklingen gjennom de siste 10 årene før bestandsanslaget er angitt som ÷2 (tilbakegang >50%), ÷1 (tilbakegang 20-49%), 0 (endring <20%), F (fluktuierende, med endringer >20%, men ingen klar trend). (Data fra Crockford et al. 1996).

Land	Antall syngende hanner	Pålitelighet	Årstall for bestandanslag	Bestandsutvikling
Belgia	17-21	2-3	1992-94	F
Bosnia	300-1000	1	1987	?
Bulgaria	1000-2500	2	1980-94	÷1
Danmark	6	3	1991	÷2
Estland	5000	2	1993	÷1
Finland	500-1000	2	1994	0
Frankrike	1100-1200	3	1991-92	÷1
Hviterussland	26.000-30.000	2	1990	÷1
Irland	174	3	1993	÷2
Italia	250-300	0	1994	?
Kroatia	400-1000	1	1990	?
Latvia	3000-10.000	2	1993	÷1
Liechtenstein	8	3	1994	0
Litauen	3000-4000	2	1994	?
Luxemburg	<10	0	-	÷1
Moldova	450	2	1985	÷1
Nederland	30-80	2	1990-95	÷2
Norge	70	1-2	1994	÷2
Polen	6600-7800	2	1995	÷2
Romania	3000-6000	0-1	-	?
Russland	10.000-100.000	1	1994	÷1
Serbia og Montenegro	>100	0	1991	-
Slovakia	600-900	1	1992	?
Slovenia	>500	2-3	1992-93	÷1
Spania	24-31	2	1993-94	÷1
Storbritannia	489	3	1993	÷1
Sveits	4	1	1993	0
Sverige	250-1000	0	-	?
Tsjekkia	200-400	1	1985-1989	÷1
Tyskland	800	2	1994	0
Ukraina	25.000-55.000	1	1993	÷1
Ungarn	350-450	2	1993-94	F
Østerrike	140-180	2	1989-91	(÷1)
Totalt	91.583-233.178			

2. BESTANDSSITUASJONEN I NORGE 1996

Et av hovedsatsningsområdene for prosjektet i 1995 og 1996 har vært å skaffe til veie oppdatert informasjon om artens bestandssituasjon. Gjennom informasjonskampanjen og opprettelse av et kontaktnett har en lagt tilrette for tilbakemeldinger om spillende åkerrikser fra privatpersoner, grunneiere og ornitologer. Den store mediaoppmerksomhet prosjektet har fått (se vedlegg 2) gjør det rimelig å anta at tilbakerapporteringen har vært representativ. I tillegg har ornitologer lagt ned ekstra innsats, og det har vært gjennomført lytteturer i velegnete biotoper i mange fylker. Det er umulig å anslå hvor stor andel av åkerriksene man har fått innrapportert. Selv om gjennomslagsgraden virker å ha vært god i enkelte distrikt, har oppmerksomheten vært langt mindre i andre.

Etter at 1995 viste seg å være det beste åkerrikseåret på lenge, viser resultatene fra 1996 at man trolig er tilbake til et mer normalt nivå.

En fullstendig oversikt over de innrapporterte observasjoner finnes i vedlegg 1.

Ungekull av åkerrikse er dessverre et sørgelig sjeldent syn i dag, og når vi først ser dem, er det ofte i sammenheng med at enga er slått og fuglene ikke har et velegnet leveområde lenger. Foto: N. Schaffer.

Østfold

Fylkeskontakt: Lennart Fløseth

Ingen åkerrikser registrert. Det har vært gjennomført flere lytteturer, og en har også vært i kontakt med flere av grunneierne hvor det ble registrert åkerrikser i 1995. I perioden mai/juni var kornåkrene kommet svært kort, og den harde vinteren hadde også ført til at oljevekstene i mange områder var utgått. Vinteren og den kalde våren førte derfor til en mangel på leveområde for åkerriksene.

Oslo og Akershus

Fylkeskontakt: Knut Eie

To åkerrikser registrert. Det har vært gjennomført flere lytteturer, og informasjon har vært spredt gjennom ulike aviser.

Hedmark

Fylkeskontakt: Hallvard Strøm

Muligens ble en åkerrikse registrert, men ytterligere informasjon er ikke mottatt.

Oppland

Fylkeskontakt: Jon Opheim

Ingen åkerrikser registrert. Det ble foretatt relativt mange lytteturer i jordbrukslandskapet, spesielt i søndre del.

Buskerud

Fylkeskontakt: Erland Tollefsen

Ingen åkerrikser er rapportert fra fylket.

Vestfold

Fylkeskontakt: Tormod Røed

En åkerrikse ble tilfeldig observert. Avisartikkel ble publisert i *Tønsbergs blad*. Det har vært aktiv lytting på de lokaliteter hvor arten ble hørt i 1995, samt i andre aktuelle områder.

Telemark

Fylkeskontakt: Morten Rask Arnesen

Ingen åkerrikser er rapportert fra fylket.

Aust-Agder

Fylkeskontakt: Øystein Pettersen

Ingen åkerrikser registrert. Det har vært høy feltaktivitet i fylket, også nattetid, grunnet et pågående Atlasprosjekt.

Vest-Agder

Fylkeskontakt: Lista Fuglestasjon

En enkelt fugl registrert på høsttrekk. Våren og forsommeren var kald og regn-/vindfull. Alle gamle lokaliteter i Listas kulturlandskap ble likevel sjekket opptil flere ganger under noenlunde brukbare værforhold.

Rogaland

Fylkeskontakt: Asbjørn Folvik

Totalt registrert ca. 20 syngende åkerrikser. Hekking ble registrert på 1-2 lokaliteter. På den ene ble det produsert 3 unger som overlevde slåtten. På den andre ble flere fugl sett i forbindelse med slåtten, noe som kan tyde på ungeproduksjon.

Fylkeskontaktgruppen (Fylkesmannens miljøvern- og landbruksavdeling, Rogaland Bondelag og NOF) har vært i aktivitet også i 1996. Gruppen har sendt ut informasjon til miljø- og landbruksstatene i alle kommuner i fylket. Landbrukssjef i Stavanger sendte ut informasjonsfolder til alle

grunneiere i kommunen. Informasjon har ellers vært spredt gjennom aviser og landbrukstidsskrift. Egne kontaktpersoner er utpekt for alle aktuelle åkerriksekommuner i fylket. Kontaktpersonene har foretatt lytteturer spesifikt innrettet på åkerrikse opptil flere ganger i løpet av sesongen.

Hordaland

Fylkeskontakt: Tore Larsen

3 syngende fugler registrert. På to av lokalitetene var det mulig hekking. Kompensasjon til grunneiere ble betalt i begge tilfeller. Informasjon om åkerrikse ble publisert i avisene *Kvinnheringen*, *Grannar*, *Sunnhordland* og *Strilen*. Fjorårets lokaliteter ble undersøkt pr. telefon med negativt resultat.

Sogn og Fjordane

Fylkeskontakt: Magne Sætersdal

Ingen åkerrikser registrert. Det har vært liten feltaktivitet i fylket.

Møre og Romsdal

Fylkeskontakt: Johannes Jensaas

Tre åkerrikser registrert. Flere av fjorårets lokaliteter besøkt uten resultat. Kommunene Fræna, Eid og Gjemnes regnes som godt undersøkt.

Tradisjonelt har slåttemarker i tidligere skogrydninger vært gode åkerriksebiotoper, slik som dette området i nærheten av St. Petersburg i Russland. Foto: N. Schaffer.

Sør-Trøndelag

Fylkeskontakt: Bjørn Berg

En åkerrikse registrert. Foldere ble lagt ut i butikker på Fosen. Artikkel om åkerrikse benyttet i flere lokalaviser. Relativt mange lytteturer, også med aktiv lydavspilling, er foretatt i distriktet. Som eksempel kan nevnes at det på Storfosna (Ørland kommune) ble spilt lyd på ca. 25 lokaliteter uten respons.

Nord-Trøndelag

Fylkeskontakt: Morten Vang

Ingen åkerrikser registrert. Informasjon spredt gjennom artikkel i flere lokalaviser, deriblant Trønderavisa. Informasjonsfolder er utdelt til skoleklasser i flere områder. Det har vært høy feltaktivitet i sene nattetimer, men uten resultat.

Nordland

Fylkeskontakt: Morten Stokke

Ingen fugl registrert. Det har vært bra aktivitet i de mest aktuelle områdene, men det er ikke lagt spesiell vekt på registrering av åkerrikse.

Foto: C.H. Gomersall, RSPB.

2.1 DISKUSJON

Etter at 1995 ble betegnet som et godt år for åkerrikse i Norge (Folvik & Øien 1995), må 1996 trolig regnes som et normalår. Våren og forsommeren var imidlertid kald og fuktig, slik at trekkforholdene var lite gunstige. Dette medførte også at de fleste åkerriksene ankom senere enn normalt (hovedankomst primo/medio juni), noe som førte til at ankomsttid delvis sammenfalt med høstetidspunkt for førsteslått. Dette gjorde at tiden fra registreringen ble gjort til leveområdet forsvant var svært kort. Mulighetene for pardannelse ble dermed også redusert. I tillegg førte den harde vinteren og den kalde våren til mangel på leveområde i enkelte distrikter (se bl.a. Østfold, over).

Totalt ble det registrert ca. 29 åkerrikser her i landet i 1996. Dette er under halvparten av hva som ble funnet i 1995 (Folvik & Øien 1995). I de fleste tilfeller, som i 1995, dreier registreringene seg om uparrede hannfugler. Det foreligger imidlertid også rapport om én vellykket hekking, og tre mulige hekkefunn. Ca. 65 % av åkerriksene ble registrert i Rogaland, noe som klart peker ut det nasjonale kjerneområdet. Årets sesong viser et utbredelsesområde som er blitt sterkt redusert i forhold til 1995. Selv om antallet fugl er redusert i alle fylker, har tilbakegangen vært forholdsmessig størst på Østlandet. Trolig er det kun på strekningen Rogaland - Møre og Romsdal at man ennå kan snakke om en potensielt levedyktig bestand. Det er forøvrig knyttet usikkerhet til om det eksisterer noen nasjonal bestand. En kan tenke seg at åkerriksene som nå opptrer i Norge for det meste består av hannfugler på forlenget vårtrekk. Forlenget vårtrekk er et kjent fenomen hos mange fuglearter og fører spesielt hannfugler på avveier i forhold til sitt opprinnelige utbredelsesområde. Et slikt fenomen gjør også at tilgangen på hunnfugler ikke vil stå i forhold til forekomsten av syngende hanner, noe som vil ha stor innvirkning på et nasjonalt bestandsestimat.

3. RADIOTELEMETRI

Det er et stort behov for å kartlegge åkerriksas habitatbruk og territoriestedelse slik at det vil være lettere å sette i verk relevante forvaltningstiltak. En egnet metode for å undersøke slike problemstillinger er bruk av radiotelemetri.

I 1996 hadde man et opplegg klart for en student fra Norges Landbrukshøgskole som ønsket å ta hovedoppgave på åkerrikse ved bruk av radiotelemetri. Gjennom å montere radiosendere på åkerriksene kan man følge aktiviteten døgntilnærmet. Slik vil man ha mulighet til å kartlegge territoriets utstrekning, bruken av leveområder, og man kan også finne reirplassen dersom hannen

deltar i rugingen. For et faglig forsvarlig hovedoppgavestudium var det nødvendig med et visst antall åkerrikser med radiosendere, og man hadde også behov for å studere riksene i en periode før slåtten ble gjennomført. Ettersom tidspunkt for første slått nærmet seg, viste det seg at det var for få åkerrikser tilgjengelig innen en overkommelig aksjonsradius. Prosjektet ble derfor avsluttet uten at man hadde gjennomført de ønskelige studier. En vil imidlertid forsøke å gjennomføre opplegget i 1997, da resultatene vil ha stor relevans og betydning for det videre arbeidet med tiltaksdelen av prosjektet.

Med unntak av den karakteristiske lyden, har åkerrikse et kryptisk levested. Etablerte par er gjerne langt på vei tause, og kan følgelig være ekstra vanskelige å påvise. Foto: N. Schaffer.

4. TILTAKSPLAN FOR ÅKERRIKSE

I tillegg til bestandsregistreringene er et av de viktigste siktemål med prosjektet å utvikle og iverksette tiltak som kan hjelpe arten til å overleve som hekkefugl her i landet. Det spesielle med åkerriksas problemer er at de ser ut til å opptre i kun en del av livssyklusen, nemlig på hekkeplassen. Både forhold under trekket og på overvintringsplassene virker å være gode. Det er spesielt alvorlig at problemene oppstår i en så kritisk fase av livssyklusen. Dagens situasjon medfører at vellykket reproduksjon er svært vanskelig. Samtidig åpner det muligheter for at nasjonale tiltak kan ha en stor positiv effekt på bestanden.

4.1. INTERNASJONAL TILTAKSPLAN

Council of Europe publiserte i oktober 1996 et strategidokument for bevaring av de 26 artene som opptrer i Europa og regnes som globalt truet. Her er det detaljert beskrevet anbefalte tiltak og prioriteringer for å redde åkerriksa i hvert av de landene hvor den opptrer (Crockford et al. 1996). For Norge er det spesielt lagt vekt på følgende punkter:

- Sammenstille en nasjonal tiltaksplan for åkerriksa innen 1998.
- Sørge for at alle antatte og påviste reir blir gitt lovmessig vern i en viss radius rundt reirområdet i henhold til viltloven.
- Snu tendensen med stadig intensivering av jordbruket i kjerneområdene for åkerriksa.
- Gi bønder informasjon og opplæring i åkerriksa-vennlige høstingsmetoder.
- Følge opp den nasjonale investeringen av åkerriksa i 1995 med regulære inventeringer og habitatbeskrivelser.

- Analysere resultatene fra inventeringene for å finne åkerriksas habitatkrav og populasjonstrend.

- Gjennomføre publikumsrettede opplysningskampanjer om åkerriksas situasjon i Norge.

4.2 NASJONALE TILTAK

4.2.1. Informasjon og veiledning

En viktig del av åkerriksa-prosjektet har vært informasjon om åkerriksas problemer for derigjennom å vinne forståelse for nødvendigheten av å iverksette spesifikke vermetiltak for arten.

I forbindelse med arbeidet er det laget en informasjonsfolder som har vært distribuert i alle fylker med bestander av åkerriksa. Hvordan dette har vært gjort, og hvilket gjennomslag dette har hatt, har naturlig nok variert fra fylke til fylke. Imidlertid er en slik folder en viktig første kontakt. I flere kommuner er det innledet samarbeid med miljøvernleder som har bidratt med distribusjon av folderen. I enkelte fylker distribuerte fylkesmannen folderen til kommunene (miljøvernleder og landbrukskontor). Ellers har folderen i hovedsak vært distribuert av NOF-medlemmer og den enkelte fylkeskontakt. I flere fylker har man nytt et større arrangement for å oppnå et stort nedslagsfelt for informasjonen. Parallelt har media vært svært opptatt av saken, noe som har bidratt til å gjøre spredningen av informasjon effektiv (se vedlegg 2). Informasjonsfolderen inneholder også et spørreskjema slik at vi kan få tilbakemeldinger om åkerriksas forekomst i tidligere tider. I informasjonsarbeidet har det vært viktig å profilere fylkeskontaktnett, slik at man kan knytte direkte kontakt mellom personer som observerer åkerriksa og den lokale kontaktperson.

Videre arbeid har vært basert på tilbakemeldinger både fra ornitologer og grunneiere. Rapporter om åkerrikse har i stor utstrekning vært fulgt opp gjennom telefonsamtale med grunneier. Gjennom samtale har det vært redegjort for åkerriksas problemer i moderne landbruk, samt at hensiktsmessige vernetiltak har vært diskutert. Der det har vært praktisk gjennomførbart har en også avlagt den enkelte grunneier et personlig besøk hvor bla. folder har blitt utdelt.

Åkerriksas hovedankomst i 1996 var forskjøvet i tid i forhold til 1995, noe som høyst sannsynlig skyldes den kalde og våte forsommeren. Ankomsttid ble derfor forskjøvet nærmere tidspunkt for første slått. Muligheten for pardannelse ble derfor mindre i 1996 enn i 1995. Gjennom kartlegging av sangintensitet, ankomstdato og sangtidspunkt har man forsøkt å vurdere om den observerte åkerrikse viser tegn til hekkeadferd. I de fleste tilfeller, som i 1995, har det vært vurdert mest hensiktsmessig å ha en normal 1. slått, da de fleste observasjoner trolig gjelder uparrede hannfugler. I slike tilfeller har det vært anmodet om at man i forbindelse med høstingen gikk gjennom den siste stripa med gras for å jage åkerriksa ut. På denne måten gir man åkerriksa muligheter til å flytte og etablere territorium på lokaliteter som kan være mere egnet for reproduksjon.

På andre lokaliteter, der hekking har vært vurdert som mulig/ sannsynlig, ble det informert om hvilke tiltak som kan iverksettes for å sikre åkerriksas eksistens. Det har i den forbindelse også vært informert om tilgjengelige erstatningsordninger.

4.2.2 Direkte forvaltningstiltak

På de lokaliteter hvor hekking har vært vurdert som sannsynlig eller mulig, har en informert om hvilke tiltak som kan settes iverk for å sikre åkerriksa reproduksjonsmuligheter.

Der arten hekker på dyrka mark har man erkjent at den eneste måten å sikre vellykket reproduksjon er å avsette areal rundt reiområdet for å sikre reiret mot ødeleggelse. Arealet må være så stort

at det i startfasen også sikrer næringstilgangen til de nyklekte ungene. Kombinert med oppfølging og registrering av ungekull i forbindelse med den utsatte slåtten bør dette gi åkerriksa reelle muligheter i norsk fauna. Mange europeiske land er allerede godt igang med slike tiltak.

For å lykkes med tiltaksdelen er følgende faktorer nødvendige:

* Motiverte grunneiere

Å sette igjen uhøstede arealer rimer dårlig med vanlig tankegang i moderne landbruk. Likevel har vi gjennom prosjektet fått sterke signaler om at åkerriksa er en art som man ønsker å få tilbake i kulturlandskapet. Samtidig har fylkeskontaktene møtt en svært positiv holdning hos grunneierne. Det er tydelig at arten har hatt en spesiell stilling i flere deler av landet, og at man gjerne ser at den vender tilbake i kulturlandskapet. Norges Bondelag, både sentralt og lokalt, har vist meget stor interesse for prosjektet. Dermed burde alt ligge vel til rette for å møte motiverte grunneiere også i fremtiden.

* Lokalisering av syngende/hekkende åkerrikser

Etter registrering av syngende fugl er det nødvendig å vurdere sannsynligheten for hekking i området. Hannens sangaktivitet og -intensitet er et godt mål for om fuglen har funnet seg en make.

De fleste av årets registreringer har dreid seg om enslige syngende hanner. I slike tilfeller vil informasjon om åkerriksevennlig slått og anmodninger om å skremme fuglen ut av den siste stripa med gras være tilstrekkelige tiltak.

Prosjektets to feltsonger har vist et stort behov for en metode som bedrer lokalisering av hekkende åkerrikser. Det er en urealistisk målsetting å sette igjen hele jorder for åkerriksa. Sikre registreringer av hekkefunn er også psykologisk nødvendig for å opprettholde motivasjonen, både hos ornitologer og grunneiere.

Dersom man starter i sentrum av jordet når man slår og arbeider seg utover, slik som på dette jordet med raigras i Skottland, vil åkerrikseungene bli presset mot utkanten av teigen og slipper å eksponere seg i sine forsøk på å komme klar av slåmaskinen. Foto: T. Stowe, RSPB.

Årets feltsesong ga kun tre tilfeller hvor det var aktuelt med en videre oppfølging utover i sesongen. På den ene av disse (Klepp, Rogaland) var man etter gjentatte registreringer relativt overbevist om at hekking fant sted. Høstingen ble i samarbeid med grunneier utsatt noen uker og reiret ble forsøkt funnet ved flere anledninger. Ved en anledning ble en hageslange trukket over deler av området uten resultat. Medio juni ble det sannsynlige hekkeområdet gjennom søkt manuelt. Hannen sang medio juni på naboeiendommen, også på dagtid. I og med at ingen av metodene kunne påvise hekkende fugl ble det bestemt at slått kunne begynne med høy oppmerksomhet. Slåtten startet 2. juli. Engstelig åkerrikse ble observert, og slåtten stoppet umiddelbart. 3 levende unger (kun noen dager gamle) ble funnet i graset som var slått. 1 unge ble funnet død. De levende ungene ble tatt inn mens slåtten ble fullført. På kvelden ble de sluppet ut igjen, og det ble observert at en av foreldrefuglene slo seg ned sammen med ungene. Dette illustrerer godt problemene med lokalisering av

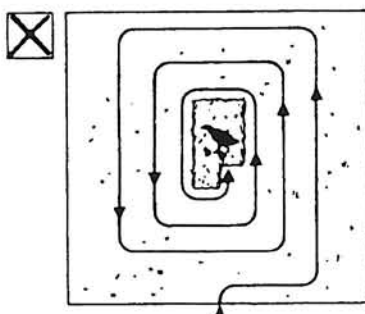
reirplass. I dette tilfellet lå reiret et godt stykke unna hannens sangplass på et jorde som habitatmessig var ulikt det som hannen oppholdt seg i.

* Utsatt slått

For å sikre områder hvor åkerrikse blir påvist hekkende er det nødvendig med utsatt slått. Åkerrikse hekker seint på året og har derfor liten mulighet til å være ferdig med hekkingen når graset høstes. Dette gjelder særlig hvis graset høstes to til tre ganger i sesongen med forhaster. Det er nødvendig at høstingen blir utsatt til etter 1. august. På dette tidspunktet er sannsynligheten stor for at eggene er klekket, slik at ungene og de voksne fuglene har mulighet til å bevege seg bort fra høstingsredskapene. Ved det hekkefunn som ble dokumentert i 1996 ankom hannen omlag 17. mai. Når høstingen startet 2. juli var ungene kun noen dager gamle. Utsatt slått frem til ca. 1. august ville sikret at ungene var flygedyktige når slåtten startet.

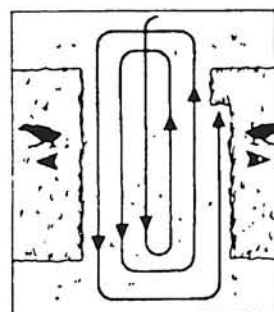
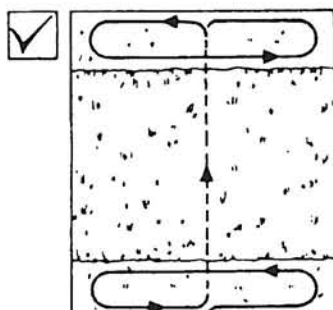
Eksempler på «åkerrikse-vennlig» slått

Når man slår fra jordets ytterkant og innover, vil fuglene fanges på ei «øy» midt på.

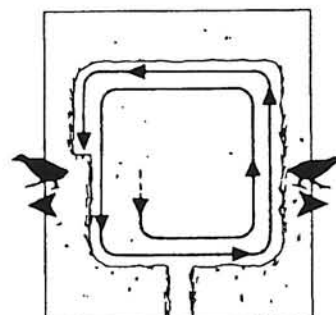
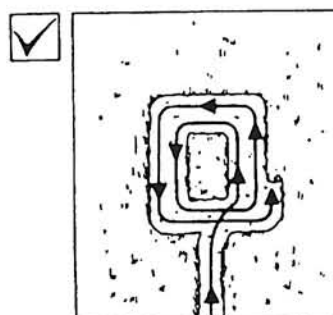

For å unngå dette og gi fuglene en mulighet til å slippe unna, velg en av de nedenforstående slåtteknikker.

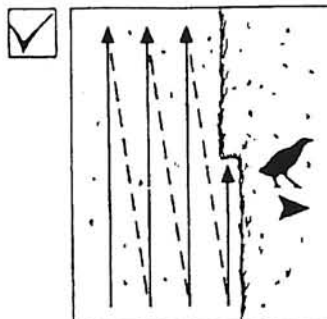
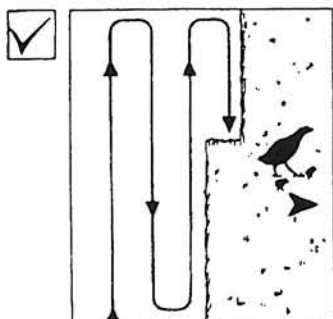
1. Slå jordet fra midten og utover (egnet for mange typer slåmaskiner). Det kan være nødvendig å slå ei stripe i hver ende først.

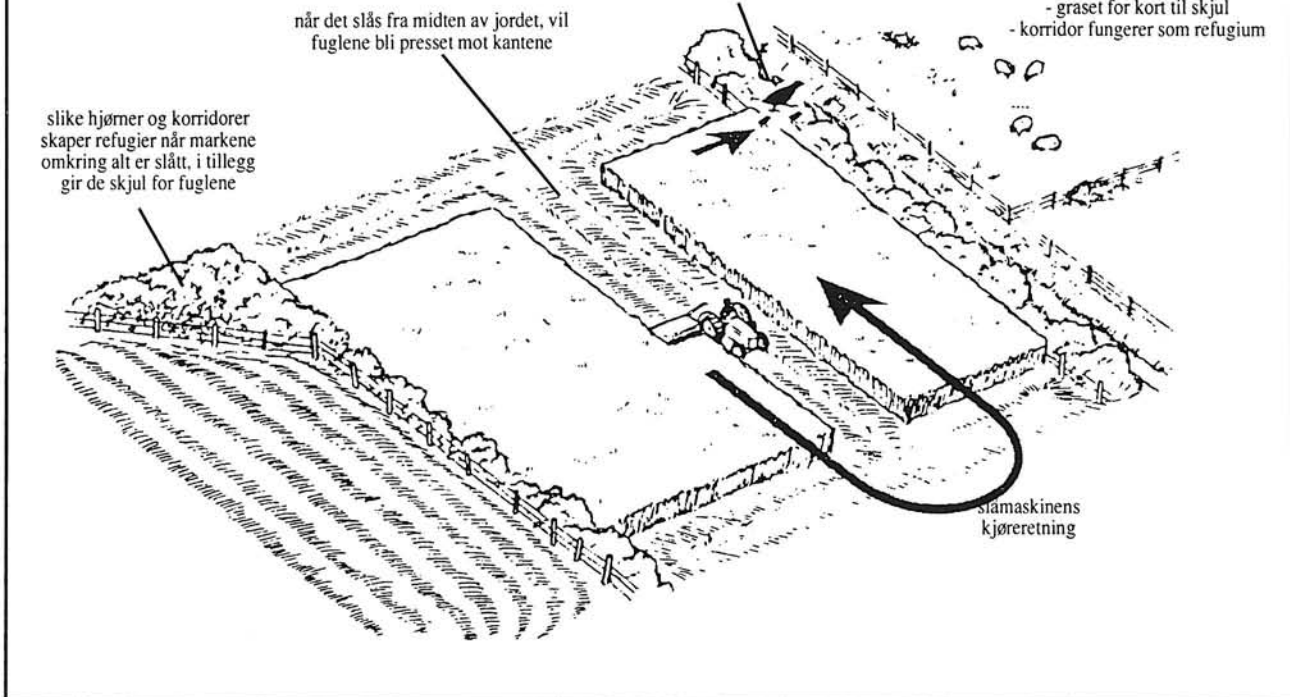
2. Slå deretter ei stripe inn mot midten av jordet. Herfra utføres slått fra sentrum og utover. Selve sentrum kan slås når det er opparbeidet tilstrekkelig snuareal.

2. En annen mulighet er å slå striper fra side til side (—— indikerer revers gir). Dette er imidlertid vanligvis ingen praktisk metode på grunn av vanskene ved å svinge krappt, samt drivstoffet som sløses ved rygging.

Slik skapes refugier for åkerriksa

Moderne landbruksmaskiner er dessverre ofte den direkte årsaken til at åkerriksas unger går tapt.
Foto: G. Tyler, RSPB.

I tillegg til utsatt høsting bør man også endre høstemetodikk slik at åkerriksa sikres mulighet til å overleve selve innhøstingen. Den mest benyttede måten å høste en åker/slå graset på, er å starte ute i kanten av åkeren og slå i sirkel innover mot sentrum. Dette fører til at åkerriksa, spesielt hunner og ungfugler, blir «fanget» i den siste stripa med gras. I tillegg til utsatt høsting kreves det derfor også supplerende tiltak som sikrer åkerriksa fri rømmingsvei. I Østerrike og Tyskland er det prøvd ut flere ulike strategier som har vist seg å fungere bra. I stedet for å slå graset på den tradisjonelle måten kan man enten:

Høste graset fra midten av jordet og ut mot kantene i en sirkel

eller

høste graset fra den ene enden av jordet, slik at en hele tiden driver åkerriksa framover fra høstingsmaskinene.

Begge disse metodene krever imidlertid at et tilgrensende jorde har tilstrekkelig langt gras til at åkerriksa kan rømme inn i dette området, eller at det er satt av god margin med gras i kanten av jordet. Det betyr at det kreves en tidligere høsting i det tilgrensende området. Det beste resultatet får man i de områdene hvor små åkerlapper blir slått til ulike tidspunkt, slik at landskapet blir mosaikkpreget. Både i Storbritannia, Østerrike og Tyskland er det gjort grundige undersøkelser på overlevelse hos åkerrikse før og etter at disse forvaltningstiltakene er iverksatt. Undersøkelsene viser at tapet reduseres i gjennomsnitt med 60% (fra 90% til 30%). I England og Irland kan gårdbrukerne nå selv søke landbruksmyndighetene om økonomisk støtte til utsatt høsting, og til åkerriksevennlige høstingsmetoder i kjerneområdene for arten. I tillegg kan man gjerde inn, evt. rett og slett la være å slå, hjørner eller kanter av jordene med høgtvoksende vegetasjon. Disse vil fungere som refugier for åkerriksa.

Utsatt høsting medfører ulempe og økonomisk tap for gårdbrukere. Fra Irland og England viser erfaringene at gårdbrukerne må få økonomisk kompensasjon for de ekstra ulempene dette medfører for at de skal være villig til å gjennomføre tiltakene. I år ble to områder i Hordaland ervervet for utsatt slått. Økonomisk støtte fra fylkesmannens landbruksavdeling gjorde det mulig å tilby disse grunneierne kompensasjon. Høstingen ble utsatt til medio august, et tidspunkt da vi antok at åkerriksa var ferdig med hekkingen. Det var ikke tegn til åkerrikser i forbindelse med slått.

4.3 STRATEGIER OG MÅL FOR 1997

For å berge åkerriksa som norsk rugefugl vil det være nødvendig å fortsette prosjektet også i årene fremover. Arten har et meget stort reproduksjonspotensiale, og vellykket gjennomføring av de skisserte tiltak vil trolig medvirke til en økt bestand her i landet. I det videre arbeidet vil vi legge vekt på å:

- Videreføre informasjonskampanjen.
- Knytte nærmere kontakt med kommuner og bondeorganisasjoner som kan være støttespillere i det videre arbeidet.
- Sikre et effektivt og arbeidsvillig fylkeskontaktnett.
- Skaffe tilveie midler for ansettelse av prosjektleder i perioden mai-august, fortrinnsvis basert i kjerneområdet for arten.
- Fremskaffe kunnskap og utstyr til å spore opp hekkende åkerrikser.
- Skaffe midler til en erstatningsordning som vil gjøre muligheter for utsatt høsting til et landsomfattende tiltak.

SUMMARY

This report describes activity on the «Corncrake project» in Norway in 1996, giving a summary of the present status of the Corncrake *Crex crex* in Norway. The population decline, which started early this century, has been serious. The causes of the decline are the same as elsewhere in western Europe: agricultural intensification and industrialization. Another adverse effect is the implementation of Norwegian agricultural policy, with grassland dominating in western Norway, barley and other cereals in southeastern and middle Norway.

Altogether 29 Corncrakes were noted in Norway in 1996. The county distribution was as follows: Hordaland - 3, Møre og Romsdal - 3, Oslo og Akershus - 2, Rogaland - c 20, Sør-Trøndelag - 1,

Vestfold - 1, Vest-Agder - 1. Only one breeding attempt was proven, in this case all chicks but three were killed during mowing. The three surviving chicks were reunified with the female corncrake after mowing. Otherwise, three possible breeding attempts were recorded.

Outlines of the recent published Council of Europe International Action Plan for the species is presented, including several practical measures intended for saving the Corncrake. NOF's project on the species in 1995 and 1996 has put some of these proposed activities into work. In several cases landowners were encouraged to postpone mowing. Economical compensation was in 1996 offered for this purpose in Hordaland county.

Dersom man slår graset fra jordets ytterkant og innover, vil åkerriksas unger bli presset inn mot midten. Dersom ikke slåmaskinen til slutt gjør ende på dem, vil rovdyr eller omstreifende måke- eller kråkeflokker gjøre det. Foto: G. Tyler, RSPB.

LITTERATUR

- Alnås, I. 1974. Die Ortstrue der gotländischen Wachtel-köninge *Crex crex* (L.). *Ornis Scandinavica* 5: 123-129.
- Broyer, J. 1985. *Le rale de genets en France*. Union Nationale des Associations Ornithologiques, Centre Ornithologique Rhone-Alpes.
- Collar, N.J., Crosby, M.J. and Stattersfield, A.J. (1994). *Birds to watch 2: the world list of threatened birds*. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 4).
- Crockford, N., Green, R., Rocamora, G., Schäffer, N., Stowe, T. and Williams, G. 1996. *Corncrake*. In Heredia, B., Rose, L. and Painter, M. (red.). *Globally threatened birds in Europe. Action Plans*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Eldøy, S. 1994. Åkerrikse *Crex crex*. S. 158-159 i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.): *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornithologisk Forening, Klæbu.
- Folvik, A. & Øien, I.J. 1995. Åkerrikse i Norge 1995. Bestandsstatus og tiltaksplan. *NOF-rapport nr. 2-1995*. 16 sider + vedlegg.
- Haartman, L. von 1958. The decrease of the Corncrake *Crex crex*. *Societas Scientiarum Fennica Commentationes Biologicae* 18(2): 1-29.
- Norris, C.A. 1947. Report on the distribution and status of the Corncrake. *Brit. Birds* 1: 381-405.
- Paulsen, B.E. 1976. Inventeringen i Rogaland 1975. *Falco* 5: 28-29.
- Sheppard, R. and Green, R.E. 1994. Status of the Corncrake in Ireland 1993. *Irish Birds* 5: 125-138.
- Sutherland, W.J. 1994. How to help the Corncrake. *Nature* 372: 223.
- Tomialojc, L. 1994. Corncrake *Crex crex*. S. 228-229 i: Tucker, G. & Heath, M. (red.). *Birds in Europe. Their Conservation Status*. Cambridge UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 3).
- Ussher, R.J. & Warren, R. 1900. *The Birds of Ireland*. Gurney and Jackson. London.
- Øien, I.J. & Folvik, A. (1996). Åkerrikse i Norge 1995. *Vår Fuglefauna* 19 (2): 66-67.

VEDLEGG 1

Registrerte forekomster av åkerrikse i Norge 1996

Oslo og Akershus

Kommune: **Nittedal** Lokalitet: Rotnes
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: 11.-18. juni.
Iverksatte tiltak: Forsvant før slått.
Kommentar:

Kommune: **Ås** Lokalitet: Årungen
Grunneier:
Habitat: Gjengrodd grøft.
Tidsrom: 29. mai - 6. juni.
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Iverksatte tiltak:

Kommentarer: 3 fugler fløy opp foran forhøsteren; den ene ble drept. De andre landet i kanten av et skogholt midt på åkeren. Spilling av lyd ga ikke resultat noen av de påfølgende kveldene. Mulig hekking?

Kommune: **Bokn** Lokalitet:
Økland/Grønestad

Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: Hørt 8. juni. Lokaliteten ikke oppsøkt etter dette.

Iverksatte tiltak:

Kommentarer: Det har også vært rykter om en fugl på Vatnaland (ca. 1-2 km. fra denne lokalitet), men uten at dette kan bekreftes. Det kan imidlertid godt være snakk om samme fugl.

Vestfold

Kommune: **Borre** Lokalitet:
v/ Borrevatnet
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: 13. mai
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Fløy kretsende over vannet. Ble ikke sett siden.

Kommune: **Hå** Lokalitet: Aniksdal
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: c. 4.- 8. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentarer: Lokaliteten besøkt 10. juni uten at åkerrikse ble hørt. Fuglen ble ringmerket 8. juni, ringnr. 6117387.

Vest-Agder

Kommune: **Farsund** Lokalitet:
Slevdalsvann
Grunneier:
Habitat: Takerørskog
Tidsrom: 19. oktober
Iverksatte tiltak:
Kommentar: Observert ute i takerørskogen

Kommune: **Hå** Lokalitet: Ånestad
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: juni - ultimo juli
Iverksatte tiltak:
Kommentar: En nabo rapportert inn observasjonen. Den åkeren som fuglen oppholdt seg på blir slått ca. 1 mnd. senere enn andre åkre. Lokaliteten kan derfor være en potensiell hekkeplass.

Rogaland

Kommune: **Bjerkreim** Lokalitet: Vikesdal
Grunneier: Leif T. Vikesdal
Habitat: Graseng
Tidsrom: Hørt flere ganger i juli, muligens også i slutten av juni. Fugl ble registrert ved høsting 15. august.

Kommune: **Karmøy** Lokalitet: Tuastad,
Avaldsnes
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: mai/juni
Iverksatt tiltak:
Kommentarer: Melding ble innrapportert etter sesongen.

Påviste åkerrikse-forekomster i Norge i 1996

Kartet viser samtlige lokaliteter der åkerrikse ble påvist i Norge i 1996.

15 lokaliteter
i 7 kommuner

Kommune: **Karmøy**

Lokalitet: Stava

Grunneier:

Habitat: Graseng

Tidsrom: c. 14. juni

Iverksatt tiltak:

Kommentarer: Lokaliteten ble sjekket i etterkant, men fuglen var forsvunnet.

Kommune: **Klepp/Sandnes**

Lokalitet:

Sveinsvoll

Grunneier: Alf Sveinsvoll/Jostein Haga

Habitat: Graseng

Tidsrom: ca. 17. mai - ultimo juli

Iverksatte tiltak: Gjentatte observasjoner indikerte mulig

hekking i området. Høstingen ble i samråd med grunneier utsatt noen uker. Reir ble forsøkt funnet ved flere anledninger. Ved en anledning ble en hageslange trukket over deler av området uten resultat. Medio juni ble det sannsynlige hekkeområdet gjennomført manuelt. Hannen sang medio juni på naboeiendommen, også på dagtid. I og med at ingen av metodene kunne påvise hekkende fugl ble det bestemt at slått kunne begynne med høy oppmerksomhet.

Kommentar: Slått startet 2. juli. Engstelig åkerrikse ble observert, og slått stoppet umiddelbart. 3 levende unger (kun noen dager gamle) ble funnet i graset som var slått. 1 unge ble funnet død. De levende ungene ble tatt inn mens slått ble fullført. På kvelden ble de sluppet ut igjen, og det ble observert at en av foreldrefuglene slo seg ned

sammen med ungene.
Fuglen ble ringmerket 26. juni, vingelengde 140 mm.

Kommune: **Klepp** Lokaltitet: Tu
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: 7. juni - medio juni. Ankom muligens noe tidligere.
Iverksatte tiltak:
Kommentarer:

Kommune: **Klepp** Lokaltitet: Riskjell
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: ca. 27. mai - 20. juni
Iverksatte tiltak: Fuglen ble vurdert å være en enslig hann. Slått ble anbefalt å gå som normalt.
Kommentarer: Det ble rapportert to syngende fugler i samme området uten at dette kunne verifiseres nærmere.

Kommune: **Sandnes** Lokaltitet: Lea I
Grunneier: Per S. Lothe
Habitat: Graseng
Tidsrom: ca. 29. mai - ca. 15./20. juni.
Iverksatte tiltak: Enslig hann. Slått kunne gå som normalt.
Kommentarer: Fuglen sang på samme åker hvor det ble satt igjen arealer i 1995. Ukjent om det var samme fugl.

Kommune: **Sandnes** Lokaltitet: Lea II
Grunneier: Mangfred Skjæveland
Habitat: Graseng
Tidsrom: Ultimo juni - juli
Iverksatte tiltak:
Kommentarer: Samme grunneier hadde åkerrikse på eiendommen også i fjor. Kan være samme fugl som på Lea I og/eller Raudstad.

Kommune: **Sandnes** Lokaltitet:
Raudstad
Grunneier: Levi Hole
Habitat: Graseng
Tidsrom: 19. juni - ultimo juni/primo juli.
Iverksatte tiltak: Grunneier satte på eget initiativ av areal rundt sangplassen. Slått skulle gå samme dag som åkerrikse først ble hørt. Fuglen var høyst sannsynlig uparret hann.
Kommentarer: Fuglen ble ringmerket 26. juni. Ringnummer 6134739, vingelengde 140 mm. Kan være samme fugl som på Lea I og/eller Lea II.

Kommune: **Sola** Lokaltitet: Vigdel
Grunneier: Ingvar Vigdel
Habitat: Graseng

Tidsrom: primo juni - ca. 25. juni.
Iverksatte tiltak: Sannsynligvis enslig hann. Høsting anbefalt som normalt.
Kommentarer: Fuglen ble ringmerket 21. juni. I forbindelse med ringmerkingen flyttet den over til annen grunneier. Ingen indikasjon på hekking. Ringnr. 6134736.

Kommune: **Stavanger** Lokaltitet: Tasta
Grunneier: Jan Eskeland
Habitat: Graseng
Tidsrom: 5. - ca. 25. juni.
Iverksatte tiltak: Sannsynligvis enslig hann. Slått kunne gå som normalt.
Kommentarer: I forbindelse med slåtten ble det funnet et reir som kunne ha vært åkerrikse (grunneier pers. medd.). Reiret ble røvet kort tid etter. Imidlertid hekker det også fasan i området, og beskrivelse av reir/egg utelukker ikke denne art. Fuglen ble ringmerket 21. juni. Ringnr. 6134737, vingelengde 146 mm.

Kommune: **Stavanger** Lokaltitet:
Finnestad
Grunneier: Per Haga
Habitat: Graseng
Tidsrom: 3-4 dager i begynnelsen av juni
Iverksatte tiltak:
Kommentarer: Mulig (trolig?) samme fugl som senere registrert Tasta, Stavanger.

Kommune: **Stavanger** Lokaltitet:
Austre Åmøy
Grunneier: Einar Rosnes
Habitat: Graseng
Tidsrom: 25. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentarer:

Kommune: **Time** Lokaltitet:
Nedre Time
Grunneier: Kjell M. Time m.fl.
Habitat: Graseng
Tidsrom: ca. 1. juni - ca. 15. juni
Iverksatte tiltak: Fuglen ble vurdert å være en syngende hann. Slått ble anbefalt å gå som normalt.
Kommentar: Fuglen ble ringmerket 9. juni. Ringnr. 592041. Etter slått i det opprinnelige området flyttet fuglen over til et naboområdet inntil slåtten gikk også her.

Kommune: **Time** Lokaltitet: Tegle
Grunneier:
Habitat: Kornåker
Tidsrom: medio juni - 24. juli
Iverksatte tiltak: Fuglen oppholdt seg i en kornåker, og

ble antatt å være trygg. Den forsvant imidlertid etter fangst 24. juli.
Kommentar: Fuglen ble innfanget 24. juli. Den hadde allerede ring (Ringnr. 592041) og var ringmerket Nedre Time 8. juni 1996. Fuglen hadde forflyttet seg ca. 5-6 km. i luftlinje mot N-NØ.

Kommune: **Tysvær** Lokaltitet: Hervik
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: 23.- 30. mai
Iverksatt tiltak:
Kommentarer: Fuglen ikke hørt etter dette.

Kommune: **Tysvær** Lokaltitet: Våg
Grunneier: Svein K. Aksdal
Habitat: Graseng
Tidsrom: primo- medio juni
Iverksatt tiltak:
Kommentarer: Kan være samme fugl som ved Hervik, Tysvær.

Kommune: **Vindafjord** Lokaltitet: Ersland
Grunneier: Hans Ersland
Habitat: Graseng
Tidsrom: ca. 5. juni - ultimo juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: **Vindafjord** Lokaltitet:
Vestra/Liarheia
Grunneier:
Habitat: Graseng
Tidsrom: 6. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Hordaland

Kommune: **Meland** Lokaltitet:
Husebø, Holsnøy
Grunneier: Helge Husebø, Bernt Johan Husebø
Habitat: Graseng
Tidsrom: ca. 3. juni- 3. august
Iverksatte tiltak: Utsatt slått (til 14. august).
Kompensasjon betalt.
Kommentar: Arten ble hørt både i 1994 og 1995 i samme område, ellers ca. 20 år siden forrige gang. Ved gjentatte besøk gjennom sommeren ble sangaktiviteten overvåket. Flere ting tydet på at det kunne være mulig hekking på lokaliteten.

Kommune: **Radøy** Lokaltitet: Halland
Grunneier: Jan Tore Hvidsten
Habitat: Graseng
Tidsrom: Fra ca. 12. - 18. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentarer:

Kommune: **Sveio** Lokaltitet: Tveit
Grunneier: Beate Tveit
Habitat: Graseng
Tidsrom: Fra ca. 15. juni og utover sommeren.
Iverksatte tiltak: Det ble satt igjen uhøstet areal til medio august. Kompensasjon utbetalt.
Kommentar: Arten er tidligere påvist hekkende i området.

Møre og Romsdal

Kommune: **Smøla** Lokaltitet:
«Nordøst på Smøla»
Grunneier:
Habitat:
Tidsrom: 25. juni
Iverksatte tiltak:
Kommentar:

Kommune: **Rauma** Lokaltitet: Eidsbygda
Grunneier:
Habitat: Graseng.
Tidsrom: 3-4 dager primo juni.
Iverksatte tiltak: Forsvant før slåtten.
Kommentar: Også tidligere kjente observasjoner fra Rauma er fra dette området.

Sør-Trøndelag

Kommune: **Rissa** Lokaltitet:
Skaugdalen
Grunneier: Magnar Alseth
Habitat: Graseng
Tidsrom: 4.- 24. juni
Iverksatte tiltak: Fuglen ble kontinuerlig fulgt opp utover perioden. Sangaktivitet tydet på enslig syngende hann. Slått ble utsatt en periode, men kunne etterhvert gå som normalt.
Kommentar:

VEDLEGG 2

Ofret engas for sjelden gjest

Han er en av to bønder i Rogaland som lot ti dekar stå igjen under førsteslåtten i fjor, og fikk betalt for det. Det gjorde han for at åkerriksa skulle få en rimelig sjanse til å hekke. Og Lars Nordhus på Østhusvik på Rennesøy gjør det gjerne igjen, om han skulle høre det karakteristiske crex crex i år også.

BV Hege Wold

- Jeg husker denne lyden godt fra da jeg var guttunge, og det var koselig å høre den igjen, sier Lars Nordhus. Fuglen fikk han ikke se, men den hese froslenklingende sangen underholdt familien hele sommeren, og de tok den opp på bånd. For tre år siden hadde han også besøk av åkerriksa, men den slo seg ikke til ro på gården.

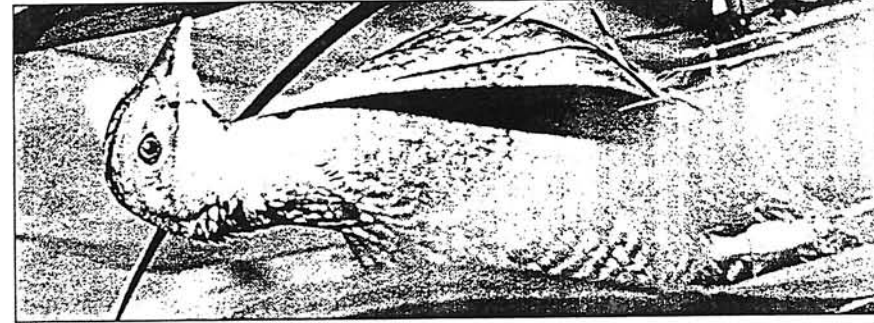
- Ungene mine syntes også det var spennende å høre denne fuglen. De trodde først det var radioen som sto og skurte.

En ferdmel fikk stå

Nordhus har 50 mål dyrka mark og driver med sau og tomatproduksjon. Da han hørte den hese kveldssangen på forsommeren i fjor, skjønte han med en gang hva det var, og slo på tråden til ornitologisk forening. I samråd med dem lot han altså ti mål stå da han var ute med forhøsteren for å fylle siloen i juni.

For det fikk han en kompensasjon på 500 kroner per dekar, altså fem tusen kroner i alt. Det fine være gjorde at han senere kunne heste grasen som høy i august, og noe økonomisk tap har han ikke lidd.

Flere andre bønder satte av mindre områder uten vederlag i fjor, og Asbjørn

Norsk ornitologisk forening fortsetter aksjonen for å berge åkerriksa.

det bli mulig å få en kompensasjon på 500 kroner per dekar. Pengene blir tatt av den statlige tilskuddspotten som skal gå til kulturlandskap og biologisk mangfold.

Overraskende mange

I fjor ble det registrert 70 syngende hanner her i landet, og mer enn halvparten av disse fant man i Rogaland. Fuglen har dukket opp i Sokndal, Egersund, Bjerkreim, Time, Hå, Klepp, Sandnes, Rennesøy, Karmøy og Vindafjord. Bare i Hå kommune har man hørt eller sett 10 fugler, og det er overraskende mange. Før aksjonen startet i fjor, regnet ornitologisk forening med at det bare var fire-fem par igjen i Rogaland.

- Dette er mer enn vi hadde trodd, men det er likevel få, det skal ikke mye til før den kan forsvinne, sier Folvik. Åkerriksa står på Bonn-konvensjonens liste over globalt truede fuglearter, og det er satt igang aksjoner for å redde den i en rekke land.

- Vi vet ikke hva det betyr at det nå er registrert såpass mange åkerriksker her i landet. Kanskje betyr det at tiltakene i England, Tyskland og Frankrike har berygnet å vise igjen. Men det kan også bety at flere par flytter hit nord fordi det er tøffe forhold i Europa på grunn av det intensive jordbruket.

Fobisk fugl

For det er det moderne jordbruket som er den viktigste årsaken til at åkerriksa er i ferd med å forsvinne. Åkerriksa lider av agorafobi, eller angst for åpne plasser. Det er i åker og eng at den finner skjul og mat, og det er her den bygger reiret.

Starter du ytterst og jobber deg innover mot midten når du skal slå eng, tar du livet av den i det du slår den siste biten, dersom du har fått besøk av fuglen. Angsten for åpne plasser er nemlig så sterk at den blir i grasen, selv om det betyr den visse død. Derfor skal du alltid slå fra midten og utover, eller begynne i

Åkerriksa på Nedre Time

JDAGFINN HAGUE

- Men reirene oppdaget vi ikke før det var for sent, forteller Time.

Fuglen han hørte i helga så han 50 meter fra husene. Den satt på steingarden mellom han og nabo Knut Magne Time.

- Det var en stor og flott hann. Disse fuglene er jo lite synlige og veldig sky, så det er ikke ofte en oppdager dem. Søndagskvelden startet den å rike. Slik holdt den på hele natta fram til klokka seks om morgenen.

- Åkerriksa er slik at den ikke flyr opp når vi forhauser. Den går bare innover i gras. Før når vi var små drev vi og jaget den ut av den siste grasflekken når vi slo grasen, slik at den ikke skulle gå i forhauseren.

Time tror fuglen vil ruge i dette området, så då kan det gå galt for denne arten legger ofte reiret midt i enga.

Kontaktpersoner:

Hordaland: Tore Larsen, 55 21 20 13 / 55 31 08 31 priv.

Rogaland: Asbjørn Folvik, 51 42 47 55 / 51 42 38 26 priv.

Vest-Agder: Lista Fuglestasjon, 38 39 75 88 / 947 29 500 mobil.

Aust-Agder: Øystein Pettersen, 35 97 42 80 / 945 61 670 mobil.

den ene enden av enga og jobbe deg bortover til den andre, og selvfølgelig må fuglen ha mulighet til å romme over i annet gras.

- Bondene har gitt oss en fantastisk tilbakemelding, men vi har faktisk hatt problemer med å gjøre vår del av jobben. nemlig å lokalisere fuglen eller reiret. Derfor skal vi prøve ut en del avansert teknologi i løpet av sommeren, forteller Folvik.

En student fra Norges landbrukshøgskole skal ringmerke og radiomerket fem hanner, slik at en kan følge deres bevegelser dag og natt. Foreningen skal også bruke natikkort og varmesøkende utstyr for å finne hekkeplassen.

- Dette gjør vi like mye for å prøve ut utstyret, og se om denne teknologien kan hjelpe oss til å finne reiret, og dermed lettere bestemme hvor man bør sette igjen gras, sier Folvik.

De vil redde åker- riksen

Før en vanlig fugl i den jerske fauna, nå bare 35 igjen i hele Rogaland, halvparten av åkerriksene som er registrert i Norge. Det er nå satt igang en aksjon for å redde den etterhvert svært sjeldne fuglen fra utryddelse.

Norsk Ornitologisk Forening avdeling Jæren er opptatt av å være om de siste åkerriksene, og har engasjert hovedfagsstudent og ornitolog Janne Væringstad for å spore opp fuglelt.

De siste tre ukene har hun kjørt Jæren på kryss og tvers nattetid for å lytte.

Jærbladet slo følge med ornitologene.

SIDE 18

ENDELIG: Ornitolog Asbjørn Folvik har fanget årets første åkerrikse. (Foto: Toralf Sandø)

-Hjelp åkerriksen fra utryddelse

Åkerriksen er i ferd med å forsvinne fra norsk fauna. Arskaken er det intensive jordbruket. Åkerriksen hekker nemlig på engmark, og når slåtten går to til tre ganger i løpet av sommeren og den første skjer alt i juni, klarer ikke fuglen å få frem unger.

-I fjor startet vi et prosjekt med sikte på å ta vare på åkerriksen i Norge, forteller Asbjørn Folvik i Norsk Ornitologisk Forening.

Prosjektet tar sikte på kartlegge forekomsten av fuglen samt å bistå grunneiere med å ta vare på den sjeldne arten. I år er det muligheter for grunneiere å få en viss økonomisk kompensasjon for å la noe eng stå uslått for åkerriksen.

Åkerriksen flyr nordig. Derfor vil den springe vekk når forhøstet spiser seg gjennom enga. Problemet oppstår når hele enga er slått. Da har ikke fuglen lengre noe sted å gjemme seg. Et annet problem med dagens slått er at egg og unger forsvinner i forhøstet.

-Det bondene kan gjøre er å la en stripe av enga stå igjen uslått. Da har åkerriksen et sted å være, sier Folvik.

Men den ene smale stripen kan også være i minste laget. Åkerriksen er også truet av

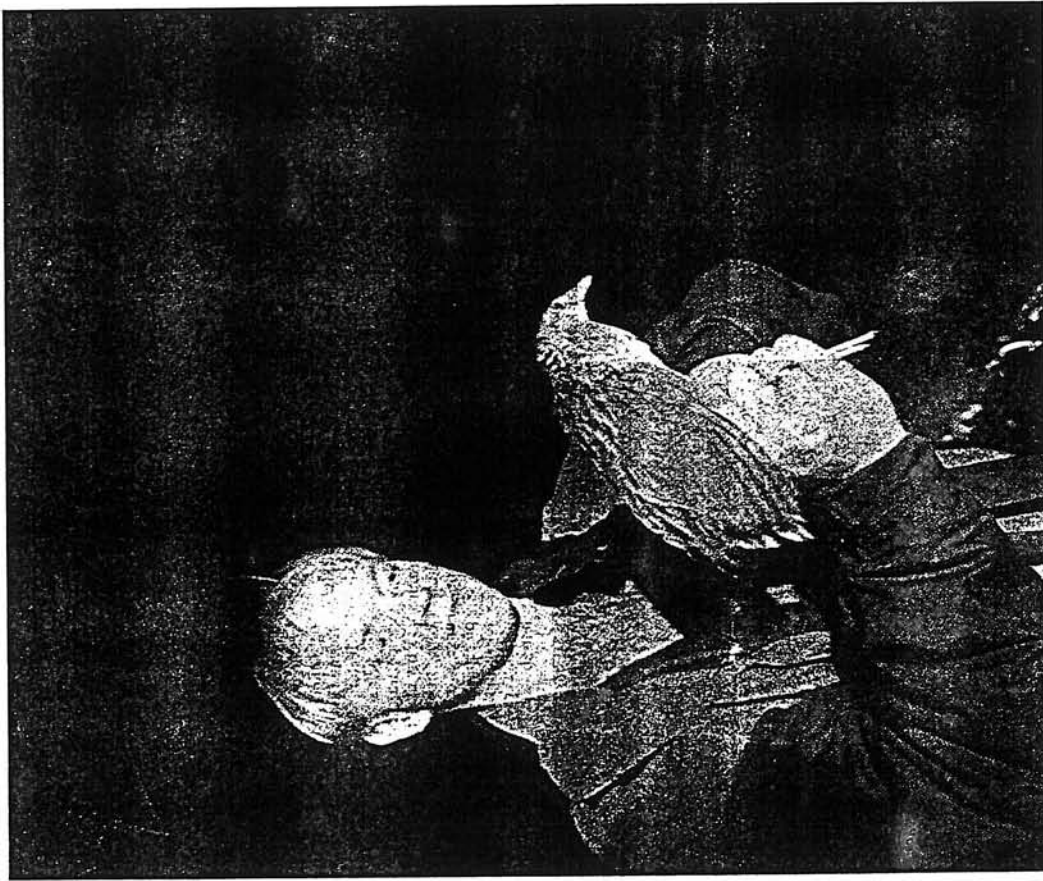
rovfugl og huskatt, og når fuglen har et lite område å gjemme seg på, er det lettere for eggrøverne å finne reiret.

Fjorårets telling viste at det bare var omkring 70 syngende åkerrikse i Norge. Over halvparten ble registrert i Rogaland. I år er det bare registrert åtte syngende åkerrikser i Rogaland.

Åkerriksen er en trekkfugl. Om vinteren oppholder den seg i det sentrale Afrika. Om sommeren trekker den nordover til Europa for å hekke. Folvik antar at det totalt finnes mellom 75 000 og 100 000 i hele verden, men bestanden er i tilbakegang. De eneste områdene den hekker i større antall er i det tidligere Øst-Europa.

Fuglen kommer til Norge i slutten av mai og begynnelsen av juni. Det er hannene som kommer først. Et par dager senere kommer hunnene, og de blir lokket til hannen av hans krikselyder. Hunnen kan legge 10 til 15 egg to ganger i løpet av hekkesesongen. Fuglen blir sjelden eldre enn tre til fire år.

Dersom du har observert åkerriksen, kan du melde fra til Asbjørn Folvik i Norsk Ornitologisk Forening. Han har telefon 51 42 38 26.

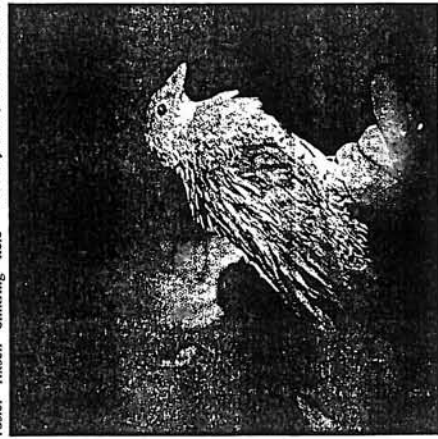
Sjelden fangst

Det er midt på natten. Fra en kassettspiller ute i den dyvåte enga høres en enstøni støvts skraping. Det låter som en and med talfeil. Gjennom tåken ser vi omrisset av en panterlignende skapning. Kattedyret viser seg å være en voksen mann i regnfrakk. Han kryper på alle fire. Så bykser panteren til og står ned på byttet, en av våre aller sjeldneste fugler – åkerriksen.

JTORALF SANDVIK
sommeren – helt til det er på tide å vende nebbet mot sør, hvor fuglen tilbringer vinteren sammen med elefanter, flokkestoffer og andre eksotiske skapninger i det sentrale Afrika. Men om sommeren trekker den altså nordover til Europa for å hekke. Tidligere kunne fuglen være en pest og en plage for folk som ville sove i sommermåten. Åkerriksen er det fylte lys sommeretter med sine rikslyder for å lokke til seg en elskerinne. Lyden kan holde til – og forsøket på å redde fuglen fra total utryddelse fra norsk fauna Vi lyttet.

Skal man føre en fornuftig samtale med en ornitolog, er minstekravet å forstå ordet «habitat». «Habitat» betyr enkelt sagt et leveområde med spesielle egenskaper. For åkerriksen er habitatet eng. Her rusler rixsen omkring hele

landbruket som har skapt problemene for åkerriksen. Før i tiden var slåttene senere på sommeren. Nå tar bøndene forstedslått i juni og slåttene skjær omtrønt samtidig på alle brukene. Da har ikke fuglen noe sted å flykte til, forteller Folvik.

SE HER: Ornitologe Ashbjørn Folvik har fangst årets første åkerriks-

FRIGJEN: Merker er på og fuglen kan bli friheten tilbake. Ashbjørn Folvik slipper fuglen ut i sommermåten igjen. Bak står Janne Væringstad.

Men denne juninatten står nett – tre meter høyt og ni meter bredt. På den ene siden av nettet er åkerriksen. På den andre side står kassettspilleren med sine provoserende rikslyder. Hovedlagssjefen og ornitolog Janne Væringstad har vist oss velen. Hun er engasjert av Folvik i prosjektgruppen som vil prøve å redde åkerriksen i Norge. De siste tre ukene har hun kjørt læren på kryss og tvers nattestid for å lytte. Bare åtte steder har hun hørt den karakteristiske rixingen. I dag har hun med seg kassettspiller.

–Vi skal prøve å fange en fugl for å merke den. Opprinnelig hadde jeg tenkt å montere radiosender på fem-seks fugler og følge dem gjennom sommeren. Men det er for få fugler, så det får vi ikke til. Vi har forsøkt å fange åkerriksker på andre steder, men har ikke klart det. I dag skal vi prøve klart det.

Kassettspilleren er et hjelpemiddel i fangsten. Mistaken er enkel. Når åkerriksen er lokalisert, skal hun og Folvik ut i enga for å sette opp et fangst-

Time snuyter oss for en opplysning når hun forteller Folvik og Væringstad at det elektriske glerdet slår på. Ornitologene smyger varsomt under ledningene, forsøker et pigstrådgjerde og lister seg inn i skodd.

Snart er fuglenettet spent opp og kassettspilleren på plass. Ornitologene kryper til hver side av nettet. Riksriks lyder det fra høyttaleren. Og riksriks lyder det et sted litt lenger borte. Like etter begynner nymmen i regnfrakken å krype gjennom gresset. Hun har sett en liten skygge flakse over nettet. Nå vil hun drive den tilbake i nettmaskene. Plutselig spretter kattenmannen opp og springer mot nettet. Fuglen er fanget. Tror vi.

Det lyder et par dypfulle ord i matten. Vi mener bestemt at det ikke er latinske fuglelatter. Like etter kommer Folvik og Væringstad skrittende med forklaringen.

–Den lurte seg ut på siden. Vi får vente litt og la den få ro seg. Si Folvik.

Og vi venter. En liten halvtime senere er rixen borte av or-

nitologene forsøker nok en gang det elektriske glerdet og pigstråden. Kassettspilleren gir igjen fra seg sine falske krikkskrik.

Den ekte fuglen har lite lært og gjør et nytt forsøk på å fordrive imtrenteren. Denne gangen går skyegen midt i nota. Folvik tar et solid tak rundt begge hena på fuglen. –Endelig, gliser han utens fuglen biter godt i nevene på fangstmannen.

–Her går pulsen fort, legger han til når fuglen gjør sitt fornedne på hånden hans.

Det er tid for gruppearbeid. Folvik og Væringstad finner frem tang og merke. Ringmerket med teksten «Stavanger Museum» blir presset rundt fuglefløten. Fangstfolket forsøker seg om at ringen sitter på uten overlapp. Ringmerket må ikke gnage på foelen.

Så løfter Folvik fuglen mot himmelen og slipper den forsiktig. Like etter høres vi lyden igjen. Krikkskrikks lyder det fra engene.

RINGMERKER: Ashbjørn Folvik og Janne Væringstad setter ringmerke på åkerriksen.

Åkerriksa trenger hjelp!

AV JAN KÅRE NESS

Åkerriksa var tidligere en vanlig fugl i de fleste jordbruksbygder i Sør-Norge nord til Nordland. I dag er det svært få som kan få oppleve den karakteristiske sangen. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) registrerte bare 70 syngende fugler i 1995; halvparten av dem i Rogaland.

Crex crex

I de lyse sommerettene kunne tidligere den monotone sangen høres fra egnede leveområder over det meste av Sør-Norge. Det vitenskapelige navnet er en direkte beskrivelse av den skurrende lyden som kan minne om når du drar fingeren over en kam. Åkerriksa kommer tilbake fra vinterkvarteret i løpet av mai-juni, og starter deretter hekkingen i grasenger og kornåkre. Med endring og intensivering av landbruket de siste tiårene faller dette nøyaktig sammen med tidspunktet for slåtten. Voksne fugler, reir og unger blir dermed et offer for høstingsredskapene. Denne fuglearten har nemlig lite sans for lavt gress, slik at de blir

sittende i det høye gresset når traktoren kommer og havner til slutt oppmalt i siloen.

Redningsaksjon

Nå har NOF, som en del av et større internasjonalt prosjekt, satt igang et forsøk på å redde den utrydningstruede fuglen. – Gjennom å kartlegge hvor arten finnes, og deretter forsøke å sette i gang relevante tiltak, håper vi å få arten tilbake i kulturlandskapet, forteller fagkonsulentene Ingar Jostein Øien i NOF.

– For å få til dette er vi helt avhengig av et godt samarbeid med grunneierne. Når vi har funnet ut hvilke områder åkerriksa hekker i, håper vi å bli enig med grunneierne om en ordning som kan berge fuglen og reiret før slåtten tar til, sier Øien.

Den beste mulighet til å redde åkerriksa har man hvis leveområdet for hekkende fugler får være i fred. En av mulighetene er å leie areal av grunneierne der åkerriksa slår seg ned i hekketida. I praksis betyr dette at slåtten på et lite område av enga blir utsatt til august. Ordningen innebærer et økonomisk tap for bon-

– Her synger åkerriksa hele nettene, forteller Hans Ersland i Skjold.

Foto: JAN KÅRE NESS

den, og erfaringer fra utlandet viser at grunneierne må få kompensert dette tapet om tiltaket skal lykkes. Denne ordningen ble prøvd i Rogaland i 1995 med godt resultat.

– Vi jobber nå hardt for å skaffe midler slik at dette kan bli et landsomfattende tiltak, forteller Øien.

Haugalandet

I fjor ble fire rikser registrert i vårt nærrområde. Til nå i år er antallet det samme og hos familien

Hans og Anlaug Ersland i Skjold synger åkerriksa hver kveld og natt.

– Vi hørte den første gang ei uke i juni og det er sikkert tjuer siden vi sist hørte åkerriksa, forteller Hans Ersland og innrømmer at sangen er ikke spesielt vakker.

Kona opplyser at det synger ei åkerriksa også på Liarheia og i Blikrabygda.

På spørsmål om det er mulig å starte slåtten i midten av enga å arbeide seg utover, sier Ersland

at de må la seg gjøre hvis det kan redde den sjeldne hønsfuglen.

Respons fra grunneiere og andre fugleinteresserte er avgjørende for om Norsk Ornitologisk Forening skal lykkes med å berge åkerriksa fra utryddelse. Hvis du hører åkerriksa, håper ornitologene at du vil rapportere din observasjon umiddelbart til Asbjørn Folvik, Øksnevad videregående skole, 4060 Kleppe, tlf. 51 42 38 26. I Hordaland er Tore Berg kontaktperson. Han har tlf. 55 31 08 31.

Ny aksjon for å berge åkerriksa

Stavanger (Nasjonen): Fuglefolk gjør et nytt forsøk på å berge åkerriksas liv. Infrarødt kamera tas for første gang i bruk i vårens redningsaksjon.

ERIK THORING

For det er en redningsoperasjon det dreier seg om. Åkerriksa står i fare for å forsvinne både fra Norge og fra kloden. Her hjemme er det neppe flere enn mellom 30 og 60 riksepar som hekker hvert år.

Asbjørn Folvik i Norsk Ornitologisk Forening (NOF) er ildsjelen bak åkerriksprosjektet. Han har stor tro på at det i år skal la seg gjøre å redde unger og egg fra å bli ødelagt i forhausteren.

– Vi regner med å leie et infrarødt kamera slik at vi kan se nøyaktig hvor åkerriksa har sitt reir. Det har til denne tid vært et stort problem å finne reirplas-

sen. Når reiret er lokalisert, må slåtten i et innstil ti dekar stort område utsettes til i august. Bonden får erstattet avlingstapet. Vi har et særdeles godt samarbeid med bønder og bonde- lag. Det er stor interesse for å holde liv i åkerriksa, sier Folvik. I fjor ble det talt 70 syngende åkerriks-hanner i Norge, halvparten av dem i Rogaland. Det indikerer at fjorårsbestanden var noe høyere enn snittet de siste årene. Den monotone sangen fra åkerriksa høres helst om kvelden og natta i mai og juni.

Bryt seg ikke

Om bønder, kommuner og fylkeskommuner er positive til

Reiret letes opp med infrarødt kamera

åkerriksprosjektet, kan ikke det samme sies om Miljøverndepartementet. Derfra har Asbjørn Folvik ikke fått fem flate øre for å berge Norges mest utryddingstruede fugleart.

– Det er oppsiktsvekkende at departementet ikke støtter en storstilt dugnadsinnsats for å redde åkerriksa. Departementet har et globalt ansvar for å beskytte truede arter og deres leveområder i Norge. Men åkerriksa er altså ikke verdt en innsats, ilvertfall ikke den vi i NOF står bak. Jeg lurar på om departementet har andre planer for å berge den utryddingstruede arten, spør Asbjørn Folvik.

Åkerriksa kan redde Aksjonen mot utrydding koster 200 000 kroner

Stavanger (Nasjonen): Åkerriksa kan reddes fra den totale utryddelse i Norge. Men redningsaksjonen trenger penger.

SPESIALKAMERA
... 75 bryte år senere er nå åkerriksa på vei tilbake til Norge. Men det er fortsatt mye som må gjøres for å sikre artens overlevelse. Det er spesielt viktig å finne og beskytte reirene. Det er derfor viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner. Det er derfor viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner.

Må finne reiret
På den andre siden har åkerriksprosjektet behov for å finne reirene. Det er derfor viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner. Det er derfor viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner.

Utsette slåtten
... Det er viktig å redde unger og egg fra å bli ødelagt i forhausteren. Det er derfor viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner. Det er derfor viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner.

Interesse
... Vi tror det er viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner. Det er derfor viktig å ha et godt samarbeid med bønder og kommuner.

NYTT FORSØK: Fuglevenner gjør et nytt forsøk på å berge den utryddingstruede åkerriksa. Fuglen har problemer med å få unger på vingene fordi reiret ofte blir ødelagt i forhausteren på forsommeren. Faksimile fra Nasjonen 11.10.95

Åkerriksa i snart borte

Denne fuglen var tidligere en vanlig fugl i de fleste jordbruksbygder i Sør-Norge nord til Nordland. Åkerriksa er større enn de andre riksene, og oppdages lettest på hannens kraftige skurrende rop. I dag er det svært få som opplever den karakteristiske sangen. Åkerriksa er en sky og uselskapelig fugl som holder seg skjult i høyt gress. I fjor ble bare registrert 70 åkerrikser i hele Norge av Norsk Ornitologisk Forening, (NOF). Halvparten av disse var i Rogaland.

Crex crex

I lyse sommer netter kunne tidligere den monotone sangen høres fra egnede leveområder over det meste av Sør-Norge. Det vitenskapelige navnet er en direkte beskrivelse av den skurrende lyden. Åkerriksa kommer tilbake fra vinterkvarteret i Afrika i løpet av mai og juni, og starter hekkingen i gressenger og kornåkre. Dette faller sammen med tidspunktet for slåtten, etter at mønsteret for høsting i landbruket har endret seg de siste årene. Flere fugler, reir og unger blir ofte offer for høstingsredskaper.

Redningsaksjon

Nå har NOF, som en del av et større internasjonalt prosjekt, satt igang arbeid for å redde den uttryddingstruede fuglen. - Gjennom å kartlegge hvor fuglen finnes, og deretter forsøke å sette igang relevante tiltak, håper vi å få arten tilbake i kulturlandskapet, sier fagkonsulent Ingar Jostein Øien i NOF. - For å få til dette er vi helt avhengig av et godt samarbeid med grunneierne. Når vi har funnet

ut hvilke områder åkerriksa hekker i, håper vi å få til en ordning med grunneierne om en ordning som kan berge både fuglen og reiret for slåtten tar til, sier Øien.

Ønsker å leie areal

Den beste mulighet til å redde åkerriksa har man hvis leveområdet for hekkende åkerrikser får være i fred. En av mulighetene er å leie areal av grunneierne der åkerriksa slår seg ned i hekketiden. I praksis betyr dette at slåtten på et lite område av enga blir utsatt til august. Ordningen innebærer et økonomisk tap for grunneierne, og erfaringer fra utlandet viser at grunneierne må få kompensert dette tapet om tiltaket skal lykkes. Denne ordningen

ble prøvd i Rogaland i 1995 med godt resultat. - Vi jobber nå hardt med å skaffe midler slik at dette kan bli et landsomfattende tiltak, sier Øien.

Ønsker hjelp

Respons fra grunneiere og andre fugleinteresserte er avgjørende for om NOF skal lykkes med å berge åkerriksa fra utryddelse. Hvis du hører åkerriksa håper ornitologene at du vil rapportere din observasjon til Asbjørn Folvik, Øksnevad Videregående skole, 4060 Kleppe, telefon: 51423826.

Asbjørn Folvik

Åkerriksa trenger hjelp

Åkerriksa var tidligere en vanlig fugl i de fleste jordbruksbygder i Sør-Norge nord til Nordland. I dag er det svært få som kan få oppleve den karakteristiske sangen. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) registrerte bare 70 syngende fulger i 1995. Halvparten av dem i Rogaland.

Crex crex

Det vitenskapelige navnet er en direkte beskrivelse av lyden. I lyse somrernetter kunne tidligere den monotone sangen høres fra egnede leveområder over det meste av Sør-Norge. Den kommer tilbake fra vinterkvarteret i Afrika i løpet av mai-juni, og starter hekkingen. Åkerriksa bygger reiret i grasenger og kornåkre. Med endring og intensivering av landbruket de siste tiårene faller dette temmelig nøy-

aktig sammen med tidspunktet for slåtten. Voksne fugler, reir og unger blir dermed et offer for høstingsredskapene.

Redningsaksjon

Nå har NOF satt igang et prosjekt for å redde den utryddingstruede fuglen. Prosjektet er en del av et større internasjonalt forsøk på å berge arten.

Gjennom å kartlegge hvor arten finnes, og deretter forsøke å sette igang relevante tiltak, håper vi å få arten tilbake i kulturlandskapet, forteller fagkonsulent Ingar Jostein Øien i NOF. For å få til dette er vi helt avhengig av et godt samarbeid med grunneierne. Når vi har funnet ut hvilke områder åkerriksa hekker i, håper vi å bli enig med grunneierne om en ordning som kan berge fuglen og reiret for slåtten tar til, sier Øien.

Ønsker å leie areal

Den beste mulighet til å redde

åkerriksa har man hvis leveområdet for hekkende åkerrikser får være i fred. En av mulighetene er å leie areal av grunneierne der åkerriksa slår seg ned i hekketiden. I praksis betyr dette at slåtten på et lite område av enga blir utsatt til august. Ordningen innebærer et økonomisk tap for bonden, og erfaringer fra utlandet viser at grunneierne må få kompensert dette tapet om tiltaket skal lykkes. Denne ordningen ble prøvd i Rogaland i 1995 med godt resultat. Vi jobber nå hardt for å skaffe midler slik at dette kan bli et landsomfattende tiltak, forteller Øien.

Ønsker hjelp

Respons fra grunneiere og andre fugleinteresserte er avgjørende for om Norsk Ornitologisk Forening skal lykkes med å berge åkerriksa fra utryddelse. Hvis du hører åkerriksa håper ornitologene at du vil rapportere din observasjon.

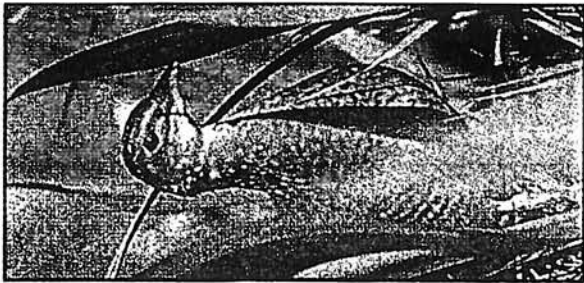
Redningsaksjon for åkerriksa

Bare 70 syngende fulger av arten åkerriksa ble registrert i Norge i fjor. Halvparten av disse observasjonene ble gjort i Rogaland. Fuglen var tidligere svært vanlig i de fleste jordbruksbygder fra Sør-Norge til Nordland. Åkerriksa bygger reir i grasenger og kornåkre, endring og intensivering av jordbruket har ført til en kraftig reduksjon i bestanden.

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) har satt i gang et prosjekt for å redde den utryddingstruede fuglen. NOF søker blant annet å kartlegge dagens bestand bedre og ber om respons fra fugleinteresserte. Fønsninger blir bedt om å ta kontakt med fylkeskontakt Bjørn Berg på telefon 73 53 12 84 hvis de skulle komme over fuglen. Det arbeides nå også for å skaffe midler til å leie areal av grunneiere for å sikre åkerriksa under hekkingen. NOFs prosjekt er en del av et større internasjonalt forsøk på å berge arten.

-terje-

Åkerriksen – en truet fugl

MORTEN BØRSUM

TØNSBERG: Ifor startet Norsk Ornitologisk Forening (NOF) avdeling Vestfold arbeidet med å registrere åker-

Tidligere var åkerriksen et vanlig innslag i det norske kulturlandskapet. Nå er den sjelden og utrydningstruet, og det gjelder også globalt. (Foto fra NOF-brosjyre)

riksen, en utrydningstruet fugl som gjerne har reiret sitt i gressenger. Redningsarbeidet fortsetter, og igjen ber NOF om hjelp fra publikum.

Åkerriksen er en av svært få truede fugler i norsk fauna som også er utrydningstruet globalt. Hvis vi skal lykkes med å redde den, er vi avhengig av publikum. Vi har fått henvendelser fra bønder som gjerne vil følge opp prosjektet. Enkelte av de eldre bøndene savner lyden av åkerriksen, sier Terje Kristiansen fra Tjøme, kontaktperson i NOF.

Det er en veldig spesiell og

gjennomtrengende sang åkerriksen gir til beste, og lyden har gitt fuglen dens latinske navn *Cyren crex*.

Det er en intens «skrelende» lyd, en dominerende lyd sent på kvelden når det er blitt stille. Får du den utenfor vinduet en natt ryker nattesøvn, sier Kristiansen.

Tilbakegangen for åkerriksen henger sammen med moderne driftsformer og slåttemetoder i jordbruket, men er intet nyoppstått problem.

Tilbakegangen startet allerede på 20-tallet da de begynte med mer intensiv slått

og la om jordbruket endel. Men tilbakegangen ble enda sterkere etter krigen da man begynte med kunstgjødsel.

Åkrene ble da modne så mye tidligere enn før at åkerriksen ikke rakk å få klekket ut ungene sine før slåtten. Idag er hovedårsaken at man har gått over til silo og slår åkrene tre ganger i året. Da har ikke åkerriksen «nubbejangs». Både reir, egg, unger og voksne fugler blir ofre for slåttemetoder i jordbruket, sier Kristiansen.

Nå oppfordrer han folk så sterkt han kan om å melde fra til ham om de hører eller ser

åkerriksen eller på annen måte vil være med på å redde den.

– Vi er ute etter å få påvist forekomster og å få avtaler med bønder om å sikre fuglene. Andre slåttemetoder er en mulighet. Åkerrikse-ungene søker skjul i vegetasjonen, og vi oppfordrer bøndene til å slå jordet fra midten og ut til kantene, da kan fugleungene komme unna. Starter slåtten ute på kantene og sirkler inn mot midten har de derimot ikke en sjanse. Vi kan også være interessert i å leie arealer med åkerrikse, slik at den kan få

være i fred, sier Terje Kristiansen.

Hjelp åkerrikksa

Åkerrikksa var tidligere en vanlig fugl i de fleste jordbruksbygder i Sør-Norge nord til Nordland. I dag er det svært få som kan få oppleve den karakteristiske sangen. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) registrerte bare 70 syngende fugler i 1995; halvparten av dem i Rogaland. Ingen registrerte fugler i N-T i 1995.

Det vitenskapelige navnet er en direkte beskrivelse av lyden. I lyse sommeretter kunne tidligere den monotone sangen høres fra egnete leveområder over det meste av Sør-Norge. Den kommer tilbake fra vinterkvarteret i Afrika i løpet av mai-juni, og starter hekkingen. Åkerrikksa bygger reiret i grasenger og kornakre. Med endring og intensivering av landbruket de siste

tiårene faller dette temmelig nøyaktig sammen med slåtten. Voksne fugler, reir og unger blir dermed et offer for høstingsredskaper.

Nå har NOF satt i gang et prosjekt for å redde den utrydningstruede fuglen. Prosjektet er en del av et større internasjonalt forsøk på å berge arten. Den beste mulighet til å redde åkerrikksa har man hvis leveområdet for hekkede åkerrikser får være i fred. En av mulighetene er å leie arealer av grunneierne der åkerrikksa slår seg ned i hekketiden. I praksis betyr dette at slåtten på et lite område av enga blir utsatt til august.

Responen fra grunneiere og andre fugleinteresserte er avgjørende for om Norsk Ornitologisk Forening skal lykkes med å berge åkerrikksa fra utryddelse. Hvis du hører åkerrikse håper ornitologene at du vil rapportere din observasjon til Morten Wang, Levanger.

Åkerriksa trenger hjelp i år også

Norges Ornitologiske Forening (NOF) fortsetter sin aksjon for å berge den sterkt utryddingstruede åkerriksa. Også i år bes grunneierne om hjelp til å avverge at en av Norges nå sjeldneste fuglearter havner i forhøsteren.

Arne Åsen

Fjorårets kartlegging resulterte i totalt 70 registrerte syngende fugler av arten her i landet. Hvor alvorlig situasjonen er, forstår en når en hører at dette faktisk var et ekstraordinært «godt» år for åkerriksa både i Norge og i Storbritannia. Tidligere på 90-tallet har en årlig regnet med mellom 35 og 50 forekomster i Norge, og Asbjørn Folvik i NOF er forberedt på at antall registreringer i år igjen kan falle ned i 30-40.

Rundt halvparten av fjorårets rikser ble hørt i Rogaland, men en bøl erfaringssvis også være observert i alle typiske «grasfylker» fra og med Vest-Agder til og med Møre og Romsdal. Fjorårets registreringer påviste dessuten at Østfold fortsatt hadde overraskende mange åkerrikser - overraskende fordi arten ellers ikke synes å trives i områder med mye ensidig korn dyrking.

Førsteslåtten dreper

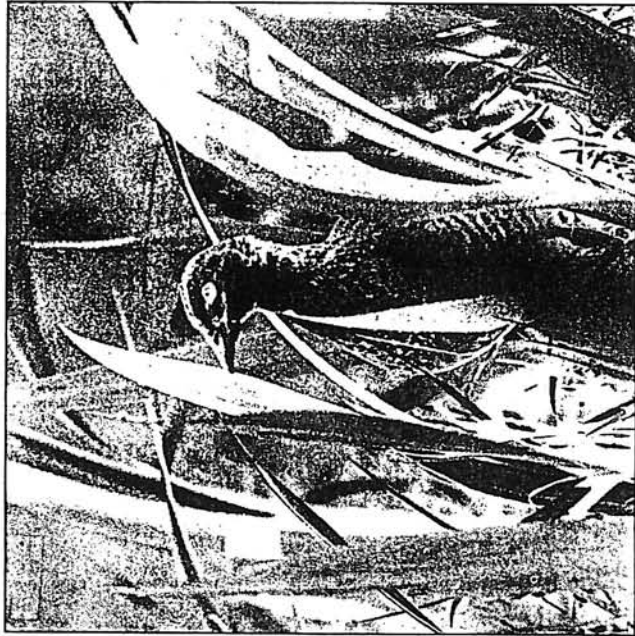
Åkerriksa er, som navnet sier, en art som lever i kulturlandskapet, og mye av årsaken til tilbakegangen anses å være endringene i jordbruks driftsmetoder gjennom de seinere tiåra. Særlig foku-

grunneiere en hittil har vært i kontakt med.

Den beste løsning er å la reiret ligge i fred til august måned, og NOF satser rett og slett på å «leie» et visst areal rundt reiret av grunneieren, mot økonomisk kompensasjon. Foreningen har i den forbindelse allerede fått stilt en del midler fra forskjellige lokale kilder til disposisjon i Rogaland, og Folvik har også håp om ja fra Landbruksdepartementet til en søknad om bevilgninger til en landsomfattende pott for dette formålet.

Radiosender og infrarødt kamera

Parallelt med bergingsaksjonene, satser NOF også på å framskaffe mer kunnskap om åkerriksa til hjelp i bevaringsarbeidet. Arten er lettere å høre enn å få øye på, og sjøl om disse fuglene tidligere var forholdsvis utbredt, har en verken i Norge eller utlandet fullgodt kjennskap til atferden. Et spørsmål en ønsker svar på, er reiret det er nødvendig å verne. NOF har alliert seg med NLH-studenten Janne Væringstad, som lager sin hovedoppgave om tema-

Norsk Ornitologisk Forening vil ha bøndenes hjelp til å berge åkerriksa - nå en av våre mest utryddingstruede arter. (Foto: Royal Society for the Production of Birds.)

har møtt stor forståelse i Rogaland Bondelag for denne saken, og Folvik har også bare godt å si om holdningen hos de berørte

et åkerriks. Bl.a. håper en å kunne utstyre flere rikser med radiosender for å kartlegge bevegelsesmønsteret.

Et annet teknisk hjelpemiddel som er aktuelt å prøve, er varmeksøkende kamera som kan avsløre hvor i gras «usynlige» åkerrikser skjuler seg. Dette er utstyret NOF er avhengig av å låne, etter at miljømyndighetene har avslått bevilgninger til kjøp. Asbjørn Folvik uttaler i det hele tatt en smule forbitrelse over manglende støtte fra Miljøverndepartementet og Direktoratet for naturforvaltning til arbeidet for åkerriksa, som i høyeste grad burde falle inn under sentrale miljømyndigheters uttalte prioritering av vern om biologisk mangfold. NOF har også fått avslag på søknad om midler til et korttidsengasjement for en egen prosjektmedarbeider.

Kontaktadressen:

Uansett vil Norsk Ornitologisk Forening gjerne høre fra alle som registrerer rikssas karakteristiske lyd i sommer. Lyden kan best beskrives med artens velvalgte navn på latin: «Crex crex». Kontakt Asbjørn Folvik, Øksnevad videregående skole, 4060 Kleppe, telefon 51 42 38 26.

Åkerriksa trenger

HJELP

Åkerriksa var tidligere en vanlig fugl i de fleste jordbruksbygder i Sør-Norge nord til Nordland, også her i Levangerområdet. I dag er det svært få som kan oppleve åkerriksa synge i gras eller kornbevokste åkrer utover de sene nattetimer.

UVANLIG: Åkerriksa er ikke lengre vanlig i åkrene. Morten Vang i Norsk Ornitologisk Forening forteller at det i 1995 ble registrert bare 70 syngende åkerrikser i hele Norge.

LA: Terje Kolaas

En undersøkelse som Norsk Ornitologisk Forening foretok i 1995, viste at det i hele landet kun ble registrert 70 syngende åkerrikser landet over. Halvparten av disse sang i Rogaland, mens det ble hørt bare to fugler i Nord-Trøndelag. Ingen av disse to var i Levanger.

CREX CREX

Åkerriksas latinske navn, crex crex, er en direkte beskrivelse av fuglens lyd eller sang. I lyse sommeretter kunne tidligere den monotone sangen høres fra egnede leveområder over det meste av Sør-Norge, og egnede leveområder for åkerriksa var det mange av i her Levanger. Til tross for dette er det nå ingen fugler tilbake.

Åkerriksa kommer tilbake fra sitt vinterkvarter i Afrika iløpet av mai-juni, og straks den kommer starter den forberedelser på hekkingen. Den bygger reiret i grasenger og kornåkre, og det er riksas valg av hekkeområde som har ført til artens store tilbakegang i Norge. Med endring og intensivering av landbruket faller nemlig tidspunktet for hekking og slått temmelig likt, og dermed blir både reir, unger og ofte voksne fugler ofre for høstingsredskapene.

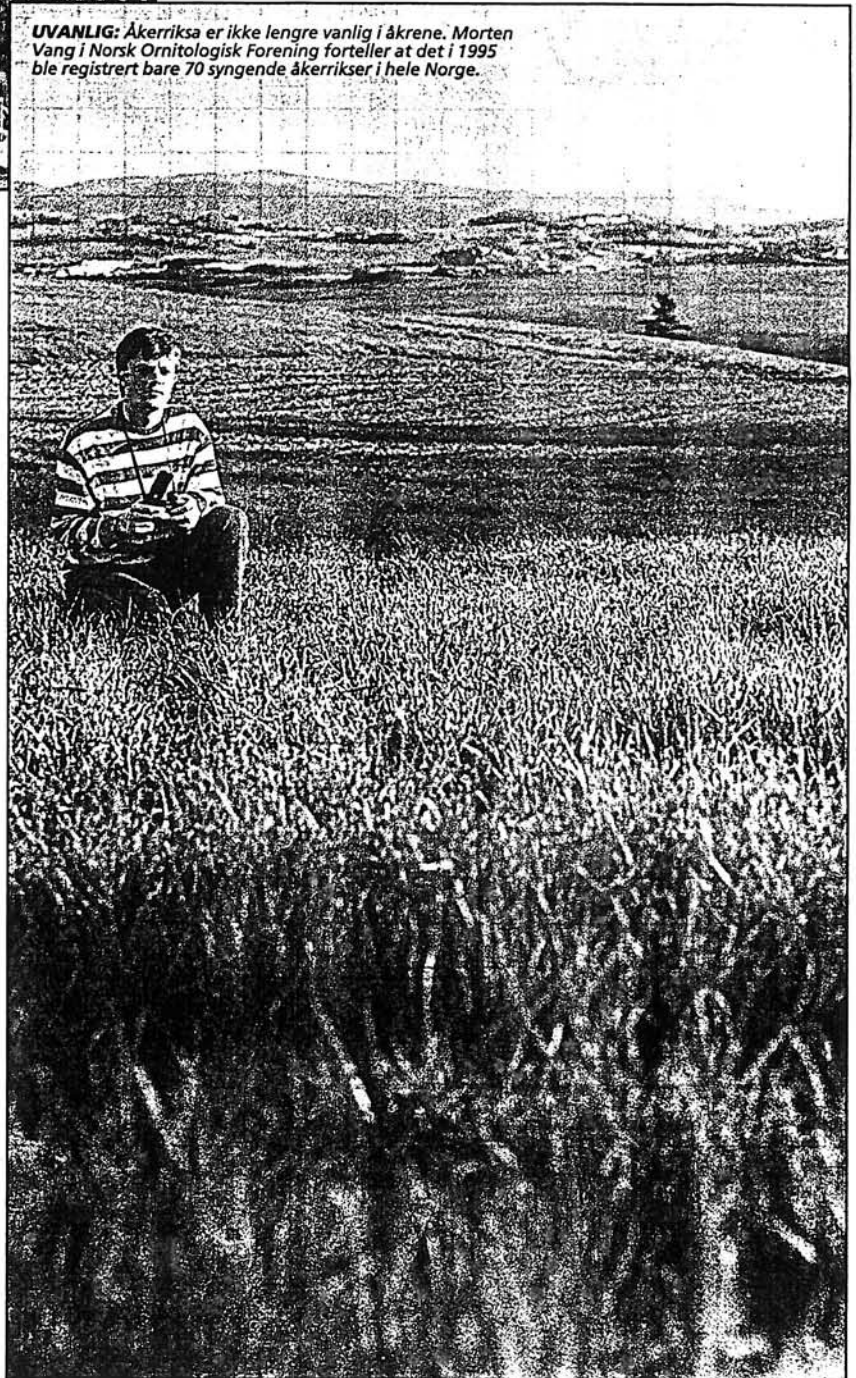
REDNINGSAKSJON

NOF har nå satt igang et prosjekt for å redde denne utrydningstruede arten, og ifølge fylkeskontakt for åkerrikseprosjektet, levangerornitologen Morten Vang, er dette et verdensomspennende prosjekt.

– Prosjektet her i Norge og Nord-Trøndelag er en del av et større internasjonalt forsøk på å berge denne arten fra total utryddelse. Gjennom å kartlegge hvor arten finnes, og deretter forsøke å igangsette relevante tiltak, håper vi å få arten tilbake til åkrene her i Levanger, forteller Vang som også sier at samarbeidet med grunneiere er en meget viktig del av dette prosjektet.

– Når vi har funnet ut hvor åkerriksa holder til, håper vi å bli enig med grunneierne om en ordning som kan berge fuglen og reiret før slått tar til. Den beste måten å berge fuglen på er nemlig å sørge for at den får være i fred under hekkeperioden. En av mulighetene for å gjøre dette er å leie areal av grunneierne der åkerriksa slår seg ned i hekketiden. I praksis betyr det at slått på et lite område av åkeren blir utsatt til i august, forteller Morten Vang som har vært fylkeskoordinator for åkerrikseprosjektet helt siden det startet i 1995.

– Ordningen med å leie innebærer selvfølgelig et økonomisk tap for bonden som eier jorda, og erfaringer fra utlandet viser at grunneierne må få kompensert dette tapet om tiltaket skal lykkes. Dette systemet ble prøvd i Rogaland i fjor, og resultatet var utelukkende positivt. Vi jobber nå hardt for å skaffe midler slik at dette kan bli et landsomfattende tiltak, avslutter Vang som håper at folk som hører åkerriksa eller har spørsmål angående åkerriksa forøvrig kan kontakte ham privat på telefon 740 88863, eller på arbeid 741 53119.

Åkerriksa trenger HJELP!

Et sjeldnere og sjeldnere syn på Åkerlandskapet i Sør-Norge. Åkerriksa. Dette eksemplaret av arten ble fotografert av ornitolog Gunnar Gunderson på Vestre Skogsfjord i 1989. Den eneste observasjonen av arten i Mandalsdistriktet det året.

Det er mange år siden sist Åkerriksa ble hørt på Jåbekk. Ornitolog Runar Jåbekk håper det en gang i framtiden atter blir mulig å høre Åkerriksas sang over engene på Jåbekk og Imesletta. Men da må den negative utviklingen stanses snarest mulig, sier han.

Åkerriksa var før i tiden karakterart i det norske kulturlandskapet, men fikk alvorlige problemer da man begynte å slå markene tidlig på året. Den uskjemmelige Åkerrikselyden, kreksingen som før i tiden var vanlig å høre når kvelden og natten senket seg over Åkerlandskapet, er nå et sjelden fenomen. Få reir og unger overlever slåmaskinene. Åkerriksa er i ferd med å bli utryddet, ikke bare i Norge, men globalt!

– Det krever først og fremst omtanke og vilje for å ta hensyn til disse fuglene dersom vi skal kunne redde de siste Åkerriksene i landet vårt. En «Åkerriksa-vennlig-slått» vil også være gunstig for andre fuglearter som hekker på dyrket mark, som for eksempel vipe, sier mandalsmannen og ornitolog Runar Jåbekk. Til daglig å finne på Lista fuglestasjon, hvor han blant annet er kontaktperson for prosjektet «Hjelp Åkerriksa» i Vest-Agder.

70 fugler i fjor

Åkerriksa var tidligere en vanlig fugl i de fleste jordbruksbygder i Sør-Norge. I dag er det svært få som får oppleve den karakteristiske «sangen» når sommerkvelden senker seg over Åkerlandskapet. Om ikke den negative utviklingen snart stoppes, vil muligheten om få år forsvinne fullstendig. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) registrerte bare 70 syngende fugler i 1995! Halvparten av disse i Rogaland.

Crex crex

Åkerriksas vitenskapelige navn, Crex crex, er en direkte beskrivelse av lyden. I lyse sommernetter kunne man tidligere høre den monotone sangen fra egnete løvskogstrær over det meste av Sør-Norge. Også i Mandalsdistriktet.

Åkerriksa vender tilbake fra vinterkvarteren i Afrika i løpet av mai-juni, og starter hekkingen. Fuglen bygger reiret i grassenger og kornåkre.

– Med endring og intensivering av landbruket de siste tiårene, faller dette tommeleg mykaktig sammen med tidspunktet for slåtten. Vokstene fugler, reir og unger blir dermed et offer for høstingsredskapene, sier Runar Jåbekk.

– Hvordan er det mulig å unngå dette?

– For at Åkerriksa ikke skal forsvinne fra den norske fuglefaunaen, er det nødvendig å sette i verk ulike tiltak i de åkrene og engene hvor arten ennå finnes. Det beste er å utsette slåtten til 1. august. Da er sannsynligheten stor for at eggene er klekket, slik at både de voksne fuglene og kyllingene har mulighet til å bevege seg bort fra høstingsredskapene, sier han.

«Riksevnellige» slått

– Men er ikke problemet nettopp at fuglene forsvinner inn i høstingsredskapene?

– Jo, og årsaken er at de aller fleste starter slåtten ute i kanten av Åkeren og går i sirkel innover mot sentrum. Dette fører til at Åkerriksa, som ikke tør å bevege seg ut i åpne områder, blir fanget i den siste stripen med gras. På denne måten blir arten et sjanseløst offer for høstingsmaskinene.

– Der Åkerriksa finnes, bør graset derfor enten slås fra midten av jorden og ut mot kantene i en sirkel – eller fra den ene enden av jorden, slik at en hele tiden driver Åkerriksa framover fra hekkingemaskinene. Dersom disse enkle «riksevnellige metoder» følges, kan tapet av Åkerriksaer trolig reduseres fra 90 til 30 prosent. Tiltakene er enkle å følge, men om noen ønsker råd og vink må de gjerne ta kontakt, sier Runar Jåbekk.

Han underretter at han svært gjerne også ønsker å høre fra folk som måtte komme over Åkerriksaer.

– Den monotone lyden gjennom hele natten er ikke til å ta feil av. Den kan minne om lyden som oppstår dersom man drar tommelfingerne fram og tilbake over tonnen på en kam. For å finne ut om Åkerriksa holder til i området, så anbefales det å ta en lyttetur langs jordene i mai, juni og juli – gjerne også i august, ettersom Åkerriksa også hekker på sensommeren, sier han.

Redningsaksjon

Det at NOF nå retter søkelyset mot Åkerriksas situasjon er en del av et større internasjonalt forsøk på å berge arten fra utryddelse.

– Øjnemom å kartlegge hvor arten finnes, og dersetter forsøke å sette i gang relevante tiltak, håper vi å få arten tilbake i kulturlandskapet, sier Jåbekk.

– For å få til dette er vi helt avhengige av et godt samarbeid med grunneierne. Når vi har funnet ut hvilke områder Åkerriksa hekker i, håper vi å bli enige med grunneierne om en ordning som kan berge fuglen og reiret før slåtten tar til, sier han.

Ønsker å lete areal

Ifølge Jåbekk vil det beste være å la Åkerriksaas hekkoområder i fred.

– En av mulighetene er å hie areal av grunneierne der Åkerriksa slår seg ned i hekketiden. I praksis betyr dette at slåtten på et lite område av enga blir utsatt til august. Ordningen innebærer helt klart et økonomisk tap for bonden, og erfaringer fra utlandet viser at grunneiere må få kompensert dette tapet om tiltaket skal lykkes. Ordningen ble forsøkt i Rogaland i 1995 med godt resultat. Nå håper vi at også bønder i Mandalsdistriktet, og resten av Vest-Agder, slutter opp om aksjonen for å få Åkerriksa tilbake til kulturlandskapet, for det er for sent, sier Runar Jåbekk.

Av:
Ole Aa. Brattfjord,
Ingar Jostein Øien
og Asbjørn Folvik

Åkerriksa i Mandalsdistriktet

Man skal svært langt tilbake i tid for å finne hyppige observasjoner av Åkerriksa i Mandalsdistriktet. Oversikten nedenfor viser alle kjente funn fra 1969 og fram til i dag. I løpet av 27 år er det i distriktet vårt kun registrert Åkerriksa 9 ganger! Dukker Åkerriksa opp et sted i regionen denne sommeren, er det tre år siden sist. På Imesletta i Mandal var Åkerriksa i en årrekke et årvisst sommerlig hekjenskap. Den er ikke hørt der siden 1974!

Slik ser oversikten ut:

- ✓ 1 fugl på Surteland i Marnardal 1969.
- ✓ 1 fugl på Imesletta, Mandal 1974.
- ✓ 1 fugl i Strømsvika, Mandal 1979.
- ✓ 1 fugl på Konsmo i Audnedal 1981.
- ✓ 1 fugl i Ronekilen, Mandal 1985.
- ✓ 1 fugl på Hogganvik i Mandal 1985.
- ✓ 1 fugl på Vestre Skogsfjord, Mandal 1988.
- ✓ 1 fugl på Solstrand i Lindesnes 1993 (denne ble ringmerket av ornitologer).
- ✓ 1 fugl på Øyslebø i Marnardal 1993.

Opplysningene er hentet fra arkivet til den lokale rapport- og sjeldenhetskomiteen for fugl i Vest-Agder, ved Tellef B. Vestal

Retningslinjer for publisering i NOF Rapportserie

1. Alle undersøkelser og forsknings/utredningsoppdrag som utføres av NOF bør publiseres i denne rapportserien. Slike arbeider skal under ingen omstendigheter publiseres/spres på annen måte uten at dette er klarert med Rapportseriens redaksjon, som består av NOF's Fagkonsulent og Informasjonskonsulent eller med styret.
2. Forfattere/prosjektledere som planlegger publisering skal allerede ved prosjektets start informere redaksjonen om dette, slik at arbeidet kan planlegges og koordineres.
3. Arbeider som ikke er utført i regi av NOF kan også vurderes publisert i rapportserien såfremt prosjektet/resultatene ligger innenfor NOF's arbeids/interessefelt, og ikke medfører en netto kostnad for NOF.
4. Endelig layout gjøres av redaksjonen, men inndeling av kapitler og oppsett forøvrig skal følge den standard som allerede benyttes i rapportserien.
5. Manuskript til rapport skal sendes på diskett til NOF - kontoret, og redaksjonen har frihet til å foreta såvel faglige som språklige korrigeringer. Korrigeringer skjer i samråd med forfatterne før rapporten trykkes.
6. Trykkingsutgifter og dekning for redaksjonens arbeid blir belastet de enkelte projektenes budsjetter.
7. Rapportene skal stilles til disposisjon for NOF-salg.
8. Hvis disse retningslinjene ikke blir fulgt kan redaksjonen refusere manus for publisering. Forfatterne kan da ikke publisere arbeidet i NOF's navn på annen måte uten at dette er klart med redaksjonen eller evt. styret i NOF.

*****

Det forutsettes at manuskripter, tabeller o.l. som skrives for rapportserien utformes i et rimelig utbredt tekstbehandlingsprogram som om nødvendig lar seg konvertere på vanlig PC eller Macintosh. Det er en fordel om hvert kapittel, hver tabell m.v. lagres som separate filer, og at tabulatorer og innrykk brukes i minst mulig grad (unntatt i tabeller). Mange unødvendige ergrelser vil være spart dersom rapportforfatteren tar kontakt med NOFs informasjonskonsulent før skrivingen tar til, for å avklare detaljer mht. innskriving, kapittelinnndeling m.v..

Legg også ved utskrift på papir av samtlige filer slik at brukte spesialtegn o.l. som ikke lar seg konvertere kan rettes opp manuelt. For diagrammer legges også ved en egen papirutskrift med grunnverdiene påført, i tilfelle redaksjonen finner det nødvendig å lage figuren i et tilgjengelig grafikkprogram.

Utgitte rapporter i NOF-Rapportserie

1994

- 1-1994 Prosjekt dverggås. Årsrapport 1994.....kr. 50,-
- 2-1994 Seabird Censuses on Novaya Zemlya 1994. Working Report..... kr. 50,-
- 3-1994 Fauna at Troynoy and Influence of Polar Stations on Nature Reserve..... kr. 50,-
- 4-1994 Ornithological Registrations in the Uboynaya Area..... kr. 50,-

1995

- 1-1995 Tranebestandens utvikling og status i Norge..... kr. 50,-
- 2-1995 Åkerriksa i Norge 1995. Bestandsstatus og tiltaksplan.....kr. 50,-
- 3-1995 Seabird Censuses on Novaya Zemlya 1995..... kr. 50,-
- 4-1995 The Lesser White-fronted Goose Monitoring Programme..... kr. 50,-
- 5-1995 Status for verneverdige våtmarker i Norge..... kr. 50,-

1996

- 1-1996 Bestandsforhold og bruk av nøkkelbiotoper hos norske låvesvaler 1995...kr. 50,-
- 2-1996 Åkerriksa i Rogaland 1995. Bestandsstatus og tiltaksplan..... kr. 50,-
- 3-1996 Effekter av militære skytefelt på fuglelivet — en litteraturstudie..... kr. 50,-
- 4-1996 Norsk Hekkefugltaksering — årsrapport for 1995..... kr. 50,-
- 5-1996 Truete fuglearter i Norge..... kr. 100,-

Alle rapporter kan kjøpes fra NOF-salg, Seminarplassen 5, 7060 Klæbu.